Tweens, fritid og trivsel

– en rapport med fokus på trivsel i fritidslivet!

Center for Ungdomsstudier

2018

Af Simon Haugegaard, Christina Lissa Benn & Søren Østergaard

Rapporten er udarbejdet for Mary Fonden og MH24 – Foreningen Mikkel Mod Mobning som en del af det fælles projekt Antibulli.

Antibulli kombinerer viden om børns trivsel og viden fra håndboldverdenen. Bag indsatsen står Mary Fonden og MH24 – Foreningen Mikkel Mod Mobning i samarbejde med Red Barnet og TrygFonden.

Indhold

1. Intro 4
1.1 Fra håb til viden – hvad er det vi gerne vil undersøge? 5
1.2 Rapportens opbygning 5
2. Metode og introduktion til datamaterialet 7
2.1 Elevspørgeskemaet 7
2.2 Forældrespørgeskemaet 7
2.3 Fokusgruppeinterviews 8
2.4 Forældreinterviews 8
2.5 Måling af ensomhed 9
2.6 Signifikans 9
2.7 Spørgeskemaernes respondenter 10
2.7.1 Hvem er eleverne? 10
2.7.2 Hvem er forældrene? 12
3. Elevernes fritidsaktiviteter 14
3.1 Sociale medier / nettet 15
3.1.1 Sociale medier og social sårbarhed 15
3.1.2 Sociale medier og følelsen af fællesskab 16
3.2 Forældrenes involvering 17
3.3 Opsummering 20
4. Faste fritidsaktiviteter 22
4.1 Fodbold er stadig for drenge og gymnastik er stadig for piger 23
4.2 Det skal være sjovt! 24
4.3 Hvilken betydning har trænere og undervisere for børnenes trivsel, og hvilke egenskaber bør en træner have? 27
4.4 Opsummering 29
5. Trivsel 30
5.1 Mobning på dagsordenen 32
5.2 Drilleri og mobning 33
5.3 Forskel på drilleri og mobning mellem piger og drenge 34
5.4 Ensomhed 35
5.5 Stress 38
6. Trivsel i de faste fritidsaktiviteter 40
6.1 Glæder eleverne sig til at komme til deres fritidsaktivitet? 41

6.2 Har eleverne det godt med de andre børn til fritidsaktiviteten? 42
..... 42
6.3 Drilleri og mobning i fritidsaktiviteter 43
6.4 Kønsforskelle i drilleri og mobning i fritidsaktiviteter 44
6.5 Forældrenes oplevelse af trivslen i fritidslivet 44
6.6 Forskelle på individuelle- og holdidrætter 45
6.7 Hvilken type drilleri er det så, de børn har været udsat for til fritidsaktiviteter? 48
6.8 Stoppet på grund af drilleri eller mobning 50
7. Stigende trivsel i fritidslivet – opsummering og perspektivering 52
7.1 De yngste driller mest 52
7.2 Det går i den rigtige retning 53
7.3 Mistrivsel finder primært sted, hvor der er voksne til stede! 53
8. Referenceliste 55

1. Intro

Vi ved meget om børn og unge. I skolen bliver de testet i forhold til såvel deres faglige niveau som deres almene trivsel. Vi har også et fint indblik i deres medievaner, deres forbrugsmønstre bliver også jævnligt kortlagt, og vi ved også, hvad de går til i deres fritid.

Noget af det, vi ikke ved så meget om, er hvordan børn og unge har det, når de deltager i faste fritidsaktiviteter! Dét at der er tale om selvvalgte- og interessebaserede aktiviteter, burde betyde at deltagelse bliver oplevet som et frikvarter fri for drilleri og mistrivsel, men om det også forholder sig sådan i praksis, er kun i meget begrænset omfang blevet undersøgt.

Igennem en række projekter har Mary Fonden, Center for Ungdomsstudier og andre partnere samarbejdet om at genere viden omkring denne tematik med henblik på at udvikle 'værktøjer', der kan medvirke til at optimere trivslen for de mange drenge og piger, der hver eneste dag er aktive i landets mange foreninger.

I 2013 publiceredes undersøgelsen "Børneliv version 2.0", hvori trivsel i de organiserede fritidsaktiviteter indgik som en særlig undersøgelsestematik. Denne undersøgelse viste, at mere end hvert fjerde barn i 3.-5. klasse har været udsat for en ubehagelig episode i form af at blive drillet, mobbet eller holdt uden for til fritidsaktiviteter. Undersøgelsen viste også at hver tiende elev angav, at mistrivsel var den primære årsag til at de fravalgte en specifik fritidsaktivitet (Grube & Østergaard 2013). Undersøgelsen satte fokus på en hidtil underbelyst tematik og fungerede i nogen grad som det empiriske afsæt for Mary Fonden og Red Barnets arbejde med udviklingen af materialet "Klubfidusen" – som er målrettet fodboldklubberne - og senere "Antibulli" – som er målrettet mod landets håndboldklubber.

I 2015 udkom rapporten "De bedste redskaber er mennesker, der er til stede", som udover at afdække trivsel i idrætslivet blandt de 9-16-årige, også havde fokus på at afdække de udfordringer, der konkret er i forhold til at arbejde med trivsel i de organiserede fritidsaktiviteter. En central pointe i undersøgelsen var, at trænere/instruktører er helt centrale i forhold til at skabe god trivsel, men at de i en hektisk foreningshverdag sjældent vælger at bruge tid på at dygtiggøre sig indenfor dette område (Jessen & Østergaard 2015).

Der er næppe nogen tvivl om, at det forstærkede fokus på trivsel i fritidslivet, herunder indsatser som "Klubfidusen" og "Antibulli", har medvirket til at bevidstgøre ledere og trænere omkring tematikken, hvilket i sig selv er særdeles positivt. Man kan dog med en vis berettigelse stille spørgsmålet om, hvorvidt den bevidstgørelse, som har fundet sted, også er sivet ned i de trænings- og konkurrencemiljøer, der udgør rammen omkring danske børns møde med foreningslivet.

Vi kan have et begrundet håb om, at a) det generelt større fokus på trivsel og programmer som "Fri for Mobberi", og b) det specifikke fokus på trivsel i de organiserede fritidsaktiviteter, har betydet at stadig flere børn oplever at trives i de organiserede fritidsaktiviteter – men vi ved det faktisk ikke!

1.1 Fra håb til viden – hvad er det vi gerne vil undersøge?

I denne undersøgelse ønsker vi, udover en generel afdækning af centrale temaer i danske tweens' hverdagsliv – engagement i fritidsaktiviteter, forbrug, voksenrelationer, generel trivsel med videre, specifik at tage temperaturen på trivsel i foreningslivet i 2017 med henblik på at kunne af- eller bekræfte, hvorvidt de mange indsatser har den ønskede virkningshistorie i forhold til, at børnene i foreningslivet i stadigt stigende grad oplever den lokale forening, som en tryg arena kendetegnet ved god trivsel og inkluderende fællesskaber.

Mere præcist har vi med undersøgelsen ønsket at genere ny viden omkring blandt andet nogle af nedenstående tematikker:

- **Er der forskel på graden af trivsel i henholdsvis individuelle- og holdidrætter?**
- **Kan vi iagttage en forskel på trivselsniveau indenfor de forskellige idrætter?**
- **Hvad er det for nogle faktorer, der har betydning for at deltagerne oplever at trives?**
- **Er der forskelle på henholdsvis drenge og pigers oplevelse af mistrivsel i fritidslivet?**

Håbet er at undersøgelsen, med afsæt i en mere specifik viden omkring nogle af ovenstående tematikker, kan medvirke til at indsatsen mod mistrivsel i foreningslivet kan blive endnu mere målrettet!

1.2 Rapportens opbygning

Vi har valgt at inkludere en række afsnit i rapporten (kapitel 3-5), som ikke specifikt beskæftiger sig med trivsel i fritidslivet, men som tegner at billede af den livsverden, som udgør nogle af de ydre rammer omkring fritidslivet og dermed også udgør en potentiel forståelsesramme omkring børnenes konkrete ageren i fritidslivet. Specielt skiftet fra "tilstedeværelse" til "tiltideværelse" som fællesskabsform - altså dét at vi kan være sammen i det samme fysiske rum uden at være sammen og at være sammen uden, at vi rent fysisk er sammen – er et livsvilkår som potentielt har betydning for børn og unges ageren i fritidslivet. Og som det tydeligt vil fremgå, praktiserer eleverne i 3.-6.klasse i udpræget grad "tiltideværelse".

I kapitel 6 sættes der mere specifikt fokus på tweens' trivsel i de faste fritidsaktiviteter og i det afsluttende kapitel 7, vil der kort blive peget på nogle af de såvel muligheder som udfordringer, som undersøgelsen indikerer, at man i fritidslivet står over for, hvis man ønsker, at de faste fritidsaktiviteter for stadigt flere børn og unge skal være det sted, hvor man kan dyrke sin passion for en bestemt aktivitet i rammer, som er kendetegnet ved såvel anerkendelse som en høj grad af trivsel!

Tak til:

Rapporter skriver ikke sig selv, og vi vil derfor gerne takke følgende:

- De 13 skoler som ind i en hektisk hverdag sagde "ja" til at medvirke!
- De 1450 elever og 681 forældre, der har brugt tid på at udfylde vores survey
- De 24 elever og 12 forældre der valgte at bruge tid på at lade sig interviewe
- Vores kollegaer for sparring med videre
- Mary Fonden og MH24 – Foreningen Mikkel Mod Mobning for opgaven. Det er en fornøjelse at arbejde sammen med organisationer, der har fokus på, at børn og unge konkret oplever trivsel og derfor også er naturligt interesserede i at få afdækket, hvorvidt deres indsatser gør en forskel

2. Metode og introduktion til datamaterialet

I dette afsnit vil vi give indblik i vores dataindsamlingsproces, hvordan vi konkret har indsamlet data, og hvem der medvirker i undersøgelsen.

Metodisk har vi gennemført dataindsamlingen ved en "mixed methods"-tilgang. Undersøgelsens empiriske grundlag består således både af en kvantitativ og en kvalitativ del. Den kvantitative del består af spørgeskemadata indsamlet blandt 1450 elever fra 3.-6. klasse og blandt 681 forældre til elever i 3.-6. klasse. De 1450 elever fordeler sig på 13 forskellige skoler fordelt på samtlige regioner i Danmark. Endvidere er både yder-, land-, mellem- og bykommuner repræsenteret blandt de 13 skoler. Den kvalitative del består af fokusgruppeinterviews med i alt 24 elever i 3.-6. klasse fra to skoler i Region Hovedstaden samt enkeltmandsinterviews med i alt 12 forældre fordelt på hele landet.

2.1 Elevspørgeskemaet

Formålet med at anvende spørgeskemadata er, at kunne generalisere nogle af de tendenser, vi har identificeret. Dette formål mener vi i vid udstrækning, at vi har opnået med et samlet analyseudvalg på i alt 1450 elever. Der er imidlertid en række metodiske udfordringer ved at anvende spørgeskemaer på børn og tweens i 3.-6. klasse. For nogle vil læsevanskeligheder eksempelvis udgøre en barriere i forhold til at kunne forstå, hvad der bliver spurgt om. Dette har vi forsøgt at imødekomme ved at få lærerne i de medvirkende klasser til at læse spørgsmålene op og besvare de spørgsmål, eleverne måtte have. Endvidere har vi forsøgt at holde spørgsmålenes kompleksitet på et minimum for at gøre dem lette at forstå for så mange som muligt. Gennem pilottest i en 3. klasse fik vi et billede af, hvorvidt spørgsmålene var forståelige eller ej, og de er altså tilpasset ud fra det, der må forventes at være den 'laveste fællesnævner' i målgruppen. I forhold til udvælgelse af skoler tog vi afsæt i Fødevareministeriets opdeling i yder,- land-, mellem- og bykommuner sammenholdt med aldersgruppens antal i det enkelte område. Spørgeskemaerne blev sendt ud til de enkelte skoler og besvaret i løbet af en måned.

2.2 Forældrespørgeskemaet

I alt har vi 681 besvarelser fra forældre til elever i målgruppen. Antallet er ikke nødvendigvis nok til at kunne sige noget på et generaliseret niveau, men er dog en væsentlig stigning fra vores undersøgelse fra 2013, der baserede sig på 294 forældrebesvarelser. Dermed mener vi også, at det egner sig til nærværende undersøgelses formål, som er at kunne sammenholde forældrenes perspektiver på en række af de temaer,

elevbesvarelserne kredser omkring. For at kunne foretage sammenligningen af forældre- og elevbesvarelser, byggede vi forældrespørgeskemaet op omkring mange af de samme temaer, som eleverne var blevet bedt om at forholde sig til.

2.3 Fokusgruppeinterviews

Fokusgruppeinterviewene gennemførte vi over to omgange og i to forskellige former. Først foretog vi fire fokusgruppeinterviews – et på hvert af de fire klassetrin på én skole med to drenge og to piger i hver gruppe. Det vil sige fire fokusgruppeinterviews med i alt 16 elever. I interviewene spurgte vi dels ind til de tendenser, vi identificerede i spørgeskemaerne, dels ind til en række temaer, der ikke lod sig indfange i det kvantitative design. Dernæst foretog vi yderligere fire fokusgruppeinterviews fordelt på de fire klassetrin. Fokusgrupperne bestod i denne omgang af to elever af samme køn. Således foretog vi altså fire interviews med i alt otte elever i denne omgang. Vi ændrede gruppekonstellationen fra fire til to for at undersøge om gruppedynamikken havde betydning for den måde, der blev svaret på. Ligesom i første omgang, spurgte vi i denne omgang ind til de tendenser, som det kvantitative materiale afslørede, men brugte også anledningen til at få uddybet nogle af de besvarelser, vi fik i første interviewrunde. Vi foretog fokusgruppeinterviewene med en semistruktureret tilgang. Vi havde således en fast formuleret interviewguide, men begrænsede os ikke til udelukkende at stille de spørgsmål, der fremgik af den. Det gjorde det muligt at følge op på interviewpersonernes besvarelser med kommentarer eller uddybende spørgsmål.

2.4 Forældreinterviews

I forældrespørgeskemaet tilkendegav en lang række af forældre, at vi måtte kontakte dem med henblik på at stille uddybende spørgsmål til deres besvarelser. Blandt disse tilkendegivelser udvalgte vi 12 forældre. Et væsentligt kriterie for udvælgelsen var, at forældrene adskilte sig på følgende karakteristika: køn, alder, uddannelsesniveau, om de har børn, der går til fritidsaktiviteter eller ej, hvilken skole deres barn går på og barnets klassetrin. Dette kriterie opstillede vi for at få så mange forskellige perspektiver på tweens' trivsel som muligt, men også for at se, om der var nogle temaer, der gik igen på tværs af forældrenes forskelligheder. Vi optog, transskriberede og anonymiserede både elev- og forældreinterviewene.

2.5 Måling af ensomhed

Et centralt tema i spørgeskemaerne, drejer sig om ensomhed. Ensomhed er ikke ukompliceret at måle på, og den måde, vi har gjort det på i nærværende undersøgelse, kræver derfor også en forklaring. Hvor vi i de tidligere undersøgelser spurgte direkte ind til ensomhed med spørgsmålet "*Hvor ofte føler du dig ensom?*", har vi i denne undersøgelse valgt en indirekte tilgang, inspireret af tre-spørgsmåls-versionen af UCLA Loneliness Scale, som er den mest anvendte og det mest anerkendte instrument til måling af ensomhed (Lasgaard & Friis 2015). Tre-spørgsmåls-versionen indeholder spørgsmålene: "*Hvor ofte føler du, at du savner nogen at være sammen med", "Hvor ofte føler du dig uden for?"* og "*Hvor ofte føler du sig isoleret fra andre?*". I vores pilottest erfarede vi imidlertid, at sidstnævnte spørgsmål ikke var forståeligt for flertallet af de 3. klasseselever, som deltog. Derfor skiftede vi det ud med følgende spørgsmål: "*Hvor ofte savner du nogen at være tæt knyttet til?".* Ved hjælp af det statistiske mål, Cronbachs Alpha, der måler forskellige variables interne reliabilitet, kunne vi konkludere, at de tre spørgsmål tilsammen måler den samme bagvedliggende faktor. Cronbachs Alpha varierer mellem 0 og 1 og jo tættere på 1, desto højere intern reliabilitet. Vi gennemførte testen på de tre spørgsmål og fik resultatet 0,723, hvilket karakteriseres som 'god' intern reliabilitet (DeVellis 2012). Det er således statistisk forsvarligt at lægge de tre spørgsmål sammen til én variabel og bruge den variabel som et mål for ensomhed.

2.6 Signifikans

Flere steder i rapporten har vi krydset to eller flere variable i samme tabel for at undersøge, om der kan siges at være sammenhæng mellem variablerne. Eksempelvis har vi krydset variablen for køn med variablen for de fritidsaktiviteter, eleverne går til, for at undersøge om der er forskel på, hvad drenge og piger går til. For at kunne sige, om der er sammenhæng mellem variablerne, må der opstilles et *signifikansniveau*. Signifikansniveauet kan eksempelvis indikere, om drenge går mere til fodbold end piger, eller om det blot er tilfældigt, at dette resultat er fremkommet i nærværende undersøgelse. Et signifikansniveau betegner en statistisk grænse for sandsynligheden for, at den sammenhæng, vi identificerer, er fremkommet ved en tilfældighed. Vi har i vores undersøgelse valgt at operere med et signifikansniveau på $P \leq 0{,}05$. Det betyder, at vi accepterer sammenhænge, hvor der er op til 5% sandsynlighed for, at de er et resultat af tilfældigheder. Et signifikansniveau på 0,05 er et alment accepteret niveau indenfor samfundsvidenskaberne (Malchow-Møller & Würtz 2011). Ved de tabeller, hvor vi krydser variabler, har vi markeret tabellerne med en, to eller tre stjerner. Én stjerne (*) indikerer et signifikansniveau på 0,05, to stjerner (**) indikerer et signifikansniveau på 0,01 (1%), mens tre stjerner (***) indikerer et signifikansniveau på 0,001 (0,1 %). Ved tre stjerner er der således kun 0,1% sandsynlighed for, at det resultat, vi får, er fremkommet ved en tilfældighed. Sagt med andre ord, kan

vi med 99,9% sikkerhed sige, at sammenhængen ikke er tilfældig. Når disse stjerner forekommer i tabellens venstre hjørne, betyder det, at der er en overordnet, signifikant sammenhæng mellem de to krydsede variable - eksempelvis som i tabel 9. Signifikansen knytter sig i de tilfælde til alle tabellens værdier. Vi har for lethedens skyld i nogle tilfælde samlet flere krydsninger i én tabel, når de er krydset med den samme variabel – f.eks. for at se om der er sammenhæng mellem køn og hvilke fritidsaktiviteter, som de går til, som i tabel 17. Når der er stjerner ved enkelte variable i en tabel, hvor flere variable krydses (fodbold, gymnastik, musikundervisning) med en anden variabel (pige, dreng), knytter signifikansen sig udelukkende til fordelingen af den variabel, stjernerne er angivet ved, og altså ikke til alle værdier i tabellen. Når der er angivet signifikans ved enkelte variable i en tabel, der består af flere variable, vil det altså sige, at den enkelte variabels fordeling ikke er forekommet ved en tilfældighed.

2.7 Spørgeskemaernes respondenter

Herunder følger en præsentation af de elever og forældre, der besvarede spørgeskemaerne.

2.7.1 Hvem er eleverne?

I nærværende rapport sammenligner vi en række steder resultaterne med vores tidligere undersøgelse fra 2013 (Grube & Østergaard 2013). Dette års undersøgelse tager udgangspunkt i de samme temaer som den tidligere undersøgelse, men adskiller sig ved at inkludere 6. klasserne. Vi har i alle tabeller, hvor der er sammenlignet med 2013, sammenlignet resultatet både med og uden 6. klasserne. De steder hvor 6. klasserne har været årsag til afvigelser fra 2013-undersøgelsen, har vi skrevet det eksplicit.

De 1450 elever, der medvirker i undersøgelsen, består af 47,2 % - svarende til 685 – drenge, mens 52,8 % - svarende til 765 – er piger. Følgende tabel viser, hvordan det samlede analyseudvalg fordeler sig over alder:

	Antal	Procent
8 år	51	3,5
9 år	314	21,7
10 år	338	23,3
11 år	374	25,8
12 år	343	23,7
13 år	28	1,9
14 år	2	0,1
I alt	1450	100

Tabel 1. *Hvor gammel er du?*

Af tabellen fremgår det, at de 8-, 13- og 14-årige samlet udgør under 6% af analyseudvalget, hvorfor det overordnet er vanskeligt at foretage valide målinger på den konkrete gruppe. Når vi skelner mellem de forskellige alderstrin, vil vi derfor gøre det på baggrund af klassetrin. Det skyldes også, at vi har en forventning om, at elevernes klassetrin har større forklaringskraft end deres alder. Af følgende tabel fremgår analyseudvalgets fordeling over de klassetrin, undersøgelsen er foretaget på:

	Antal	Procent
3. klasse	297	20,5
4. klasse	368	25,4
5. klasse	347	23,9
6. klasse	438	30,2
I alt	1450	100

Tabel 2. *Hvilken klasse går du i?*

Tabellen viser, at der er færrest 3. klasser, dernæst 5. klasser, 4. klasser og flest i 6. klasse. Vi har ligeledes undersøgt, hvem børnene bor med. Denne fordeling fremgår af følgende tabel:

	Antal	Procent
Begge forældre?	1051	72,5
Med enten mor eller far alene?	144	17,6
Med andet?	255	9,9
I alt	1450	100

Tabel 3. *Om forældre. Du bor sammen med?*

De fleste bor i en 'kernefamilie' med mor og far og eventuelle søskende. En gruppe på 17,6% bor med sin mor eller far alene, hvilket er en flere end i 2013, hvor dette tal var på 8%. 9,9% bor med andet end ovenstående, som f.eks. med mor og papfar, på skift ved mor og far eller hos plejeforældre.

I forhold til etnicitet ses det, at hos 74,7% af eleverne er begge forældre født i Danmark, mens 11, 4% har forældre, hvor den ene er født i Danmark, og yderligere 11,4%, hvor ingen af forældrene er født i Danmark. 2,6% ved ikke, hvor deres forældre er født. Gruppen af elever, hvor ingen af forældrene er født i Danmark, svarer nogenlunde til andelen i befolkningen, der er på 12,6 % for de fire klassetrin.[1]

	Antal	Procent
Begge to	1083	74,7
En af dem	165	11,4
Ingen af dem	165	11,4
Ved ikke	37	2,6
I alt	1450	100

Tabel 4. *Er dine forældre født i Danmark?*

2.7.2 Hvem er forældrene?

Af de 681 forældre, der medvirker i undersøgelsen, er 82,7 % – svarende til 563 – kvinder, og 17,3 % - svarende til 118 – er mænd. Forældrestikprøven har altså en særdeles skæv kønsfordeling, som der må tages højde for i fortolkningen af tabellerne. De medvirkende forældres børn fordeler sig derimod nogenlunde ligeligt over de forskellige klassetrin:

	Antal	Procent
3. klasse	169	24,8
4. klasse	185	27,2
5. klasse	155	22,8
6. klasse	172	25,3
Total	681	100

Tabel 5. *Hvilken klasse går dit barn i?*

[1] Danmarks Statistik skelner mellem indvandrere, efterkommere og etniske danske. Etniske danskere har dansk oprindelse, hvis de har mindst én forælder, som både er dansk statsborger og født i Danmark. Hverken indvandrere eller efterkommere har én forælder, som både er dansk statsborger og født i Danmark. Det betyder, at børn med mindst én forælder, der er født i Danmark skal betegnes som etnisk dansk, hvis forælderen har dansk statsborgerskab. Vi har dog valgt at tage kategorien med, hvor børn der har én forælder, der er født i Danmark, da vi i løbet af undersøgelsen har identificeret forskelle på tvært af de tre kategorier (Danmarks Statistik 2017).

Ikke overraskende befinder forældrene i undersøgelsen sig primært i aldersgruppen 30-44 år, meget få er yngre, mens knap 1/3 er ældre:

	Antal	Procent
30-44 år	478	70,2
Over 45 år	200	29,4
Under 29 år	3	0,4
Total	681	100

Tabel 6. *Alder*

Når vi ser på disse forældres uddannelsesniveau, kan vi se, at 20% har en lang videregående uddannelse, 36,4% har en mellemlang videregående uddannelse, 18,2% har en erhvervsfaglig uddannelse og 15,3% har en kort videregående uddannelse. Der er forholdsvis få forældre i denne undersøgelse, som har folkeskolen eller studentereksamen som højeste uddannelsesniveau.

	Antal	Procent
Erhvervsfaglig uddannelse	124	18,2
Folkeskole	22	3,2
Kort videregående uddannelse, under 3 år	104	15,3
Mellemlang videregående uddannelse, 3-4 år	248	36,4
Lang videregående uddannelse, over 4 år	136	20
Studentereksamen/HF	19	2,8
Ønsker ikke at oplyse	15	2,2
Andet	13	1,9
Total	681	100

Tabel 7. *Hvad er din højest opnåede uddannelse?*

Når det gælder beskæftigelse er langt de fleste ansatte eller selvstændige (87,2%), mens 2,2% er studerende eller elev og 1,9% er på overførselsindkomst. 7% er under anden form for beskæftigelse og 1,6% ønsker ikke at oplyse.

3. Elevernes fritidsaktiviteter

I 2013 skrev Grube og Østergaard, at børn og unges fritidsvaner var i *"opbrud"*, og at der var sket et *"skred fra at legen foregik på vejen"* til enten at foregå i faste fritidsaktiviteter eller *"foran en skærm*" (Grube & Østergaard 2013). I deres undersøgelse indtog virtuelle aktiviteter plads nummer to, tre og fem på top fem over de aktiviteter, børnene brugte mest tid på, og som ikke er faste fritidsaktiviteter, som sport eller lignende. Det 'skred', de identificerede, ser ud til at være fortsat og tilmed forstærket i 2017. Således viser nedenstående tabel, at de virtuelle aktiviteter stadig dominerer, og at de har fået endnu større plads i børnenes hverdag, sammenlignet med 2013:

	Hver dag / Næsten hver dag	Et par gange om ugen	En gang i ugen	Sjældnere	Aldrig
1. Ser YouTube eller Vlogs	51,9	25,7	6,0	8,7	7,7
2. Spiller konsol eller tablet	48,6	28,1	5,4	11,4	6,6
3. Sammen med venner på nettet	39,9	27,7	8,7	12,5	11,2
4. Læser blade eller blogs	35,7	26,5	9,7	15,3	12,8
5. Udendørs aktiviteter	29,7	36,5	10,8	15,8	7,2
6. Klub / SFO	22,3	18,6	6,4	10,8	41,9
7. Sammen med venner	18,8	41,4	14,3	19,9	5,4
8. Leger med legetøj	10,2	13,4	7,6	27,4	41,4
9. Anden aktivitet	5,7	6,2	6,8	6,7	74,6

Tabel 8. *Hvad laver du i din fritid efter skole?* Procent

Top 3 består alene af virtuelle aktiviteter, der ligesom nummer 4 på listen – at læse blade eller blogs – kan karakteriseres som stillesiddende aktiviteter. Den første aktivitet, der involverer bevægelse, er udendørs aktiviteter, som altså er på femtepladsen over de hyppigste aktiviteter i elevernes fritid. Den mest markante ændring siden 2013, ses i andelen af elever, der aldrig leger med legetøj. Denne gruppe består af 41,4% af de adspurgte elever i 2017. I 2013-undersøgelsen blev der spurgt mere specifikt ind til at lege med LEGO eller at lege med dukker/bamser/actionfigurer. Gruppen, der svarede aldrig, bestod dengang af 63,4% af eleverne. Forskellen kan imidlertid skyldes den ændrede spørgsmålsformulering, og at legetøj måske har en bredere betegnelse, der også inkluderer tablet'en som en form for legetøj i dag. De virtuelle aktiviteter – i kraft af at være blevet mere tilgængelige for de yngste generationer – har formentlig erstattet noget af det traditionelle legetøj. Uanset om det skyldes det ene eller det andet, er det umuligt at komme uden om, at de virtuelle aktiviteter har fået en stor plads i elevernes fritidsliv. I en undersøgelse af børns fritidsliv er det derfor nødvendigt at undersøge de virtuelle aktiviteters påvirkning på elevernes relationer til hinanden, til de voksne i deres liv og til dem selv. Det har vi gjort i næste afsnit.

3.1 Sociale medier / nettet

I denne del af undersøgelsen fokuserer vi primært på elevernes brug af sociale medier og nettet. Følgende tabel viser, hvor mange af eleverne, der har en profil på sociale medier, og hvordan de forskellige klassetrin adskiller sig:

***	3. Klasse	4. Klasse	5. Klasse	6. Klasse	I alt
Ja og jeg bruger den tit	23,2	31,3	40,9	59,1	40,3
Ja og jeg bruger den af og til	17,2	17,1	26,5	21,9	20,8
Ja, men jeg bruger den sjældent	12,8	19,6	15,9	9,8	14,3
Nej	46,8	32,1	16,7	9,1	24,5
Sum	100	100	100	100	100

Tabel 9. *Har du profil på de sociale medier?* Fordelt på klassetrin. Procent

Ikke overraskende stiger andelen af elever, der har en profil på de sociale medier, når eleverne bliver ældre. Til forskel fra 2013-undersøgelsen, spørger vi i denne undersøgelse ind til elevernes generelle brug af sociale medier og ikke udelukkende Facebook. Det skyldes, at der er kommet en lang række andre sociale medieplatforme til siden da. I 2013 var der i alt 21,4%, der havde en Facebook-profil, som de brugte tit. I dag er der i alt 40,3%, der har en profil på én af de mange forskellige sociale medieplatforme, som de bruger tit. I 2013 var der 15,4%, som havde en profil, de brugte af og til og 12,9%, der havde en profil, som de sjældent brugte. I dag har 20,8% en profil de bruger af og til, og 14,3% har en profil de bruger sjældent. Over halvdelen havde ikke en profil på Facebook dengang, mens det i dag kun er ca. fjerdedel, der ikke har en profil på sociale medier.

3.1.1 Sociale medier og social sårbarhed

Som Stine Liv Johansen (2017) skriver, kan de sociale mediers spilleregler være svære at afkode, og man kan let komme til at gøre eller skrive noget, som kan blive misforstået. Således gør man sig også sårbar overfor kritik og i nogen tilfælde nedladende og stødende kommentarer. Flere af de elever, vi interviewede, fortalte da også om situationer, hvor andre elever blev gjort til genstand for driller og mobning på de sociale medier. Anne fra 3. klasse fortæller f.eks.:

> ”*Eller jo, der er nogen, der gør. For Musical.ly, det er sådan en app, hvor man laver de der musikvideoer, men så er der nogen, der skriver kommentarer: 'du er megadårlig og den der video med dig, den ser megadårlig ud'. Det har en pige prøvet, hvor hun var ret ked af det. Så hun fik lov til at holde en fridag fra skolen, fordi hun var ret ked af det over det*”.

Ved at lægge en video, hun selv havde lavet, ud på appen Musical.ly, gav pigen sine følgere anledning til at kritisere og kommentere på en måde, der gjorde hende ked af det. Cecilie fra 6. klasse fortæller om en lignende situation på Instagram, hvor der var nogen, der *"havde skrevet noget, som nogen ikke ville have"* og som førte til, at modtageren blev ked af det. Ligesom Facebook, lægger både Musical.ly og Instagram op til, at man 'poster' opslag, som andre kan bedømme. Bedømmelsen foregår både gennem likes og kommentarer og kan altså i nogen tilfælde være hårde for afsenderen at modtage. Når eleverne poster offentligt gør de dermed sig selv sårbare på en måde, som de ikke altid er i stand til at håndtere. Bianca på 9 år fortæller om en anden situation, hvor eleverne i 3. klasse fik forbud mod at bruge appen Momio på grund af et potentielt stødende opslag:

> "*Jo, Momio. Det var der ret mange, der fik. Og så var der nogen, der begyndte at drille folk derinde. Og så var der også nogen, der sådan skrev: 'hvem er den pæneste, hende her eller hende her?' og så måtte vi ikke have det på skolen – eller kun på tredje årgang*".

Et velkendt problem med sociale medier er, at man som afsender af et opslag ikke har samme føling med, hvilken effekt det har på modtageren, som hvis man stod over for vedkommende. Hvis ikke eleverne får hjælp til at afkode spillereglerne og til at blive bevidst om den sårbare position, de bringer dem selv i ved, at optræde offentligt på de sociale medier, kan det føre konsekvenser med sig. Sårbarheden forstærkes af, at eleverne i høj grad er overladt til sig selv i håndteringen af de konflikter, de måtte opleve, fordi voksne ikke nødvendigvis forstår de logikker, der er på spil (Johansen 2017).

3.1.2 Sociale medier og følelsen af fællesskab

Sociale medier afføder imidlertid ikke alene sårbarhed for dem, der bruger dem. Sociale medier kan også være med til at styrke følelsen af fællesskabet mellem børn. Minna på 10 år giver i følgende citat et eksempel på dette fra hendes klub, hvor hun dyrker mountainbike:

> "*Ja, eller så for det meste, så har vi sådan noget, der hedder mtbk inde på Snapchat. Så er vi sådan vildt mange, vi er ti eller sådan noget. Så chatter vi bare sammen*".

Gennem appen Snapchat får medlemmerne af denne klub altså mulighed for at dyrke deres fællesskab, når de ikke er samlet til aktiviteten. Både Cecilie og Vilma fortæller ligeledes om muligheden for at dyrke relationen til deres venner gennem Snapchat. De har begge to venner, som de opretholder 'streaks' med. Vilma på 11 år fortæller f.eks.: "*Jeg har en veninde – vi kalder hinanden for søstre. Vi har noget, der hedder streak, hvor det er, vi skriver sammen hver dag*". En streak, fortæller Cecilie, er *"hvor man sender et eller to billeder hver dag, og så kan man så have den i så lang tid som overhovedet muligt"*. Når man har haft streaken i

tilstrækkelig lang tid, får ens Snapchat-ven et symbol ud fra sit navn, som skifter afhængig af, hvor lang tid streaken har været i gang. Symbolet kan således siges at indikere, hvor gode venner de er. Snapchat medvirker på den måde til at styrke det fællesskab og den relation, de har.

3.2 Forældrenes involvering

En central pointe fra undersøgelsen i 2013 var, at forældre og børn havde forskellige opfattelser af, hvor meget de snakkede med hinanden om børnenes brug af nettet og sociale medier. Vi har spurgt forældrene, om deres barn har en profil på sociale medier. De svarer således:

	Antal	Procent
Ja, og jeg synes det er fint	351	51,5
Ja, men det er imod min gode vilje	61	9
Nej, men det måtte han/hun gerne	27	4
Nej, og det må han/hun ikke	238	34,9
Det ved jeg ikke	4	0,6
I alt	681	100

Tabel 10. *Har dit barn profil på de sociale medier?*

På baggrund af tabellen kan det konkluderes, at der ikke er helt overensstemmelse med, hvad børnene svarer, og hvad forældrene tror, de ved. Hvis man lægger dem sammen, som ikke har nogle profiler eller forældre, der ikke ved, om deres børn har en profil, er det 39,5% af forældrene, der siger, at deres barn ikke har en profil på sociale medier eller ikke kender til det. Mens 24,5% af børnene svarer, at de ikke har en profil på sociale medier. Der er altså ca. 15 procentpoint flere børn, der rent faktisk har en profil på sociale medier, som forældrene ikke kender til. I samme omgang har vi spurgt børnene, om de snakker med deres forældre om, hvad de laver på nettet. Hertil svarer børnene:

Ofte	19,2
Nogle gange	40,3
Sjældent	23,7
Aldrig	16,8
I alt	100

Tabel 11. *Snakker du med dine forældre om, hvad du laver på nettet?* Procent

Det kan ses, at 59,5% af børnene ofte eller nogle gange snakker med deres forældre om, hvad de laver på nettet, mens 40,5% sjældent eller aldrig taler med deres forældre om, hvad de laver på nettet. Hvis vi spørger forældrene, om de har talt med deres barn om, hvad de laver på nettet, ser besvarelserne en anelse anderledes ud end elevernes, hvor 93% af forældrene mener, at det er en snak, de tager ofte eller nogle gange:

Ja, det er en snak, vi tager ofte	65
Ja, nogen gange	28
Ja, en enkelt gang	3
Nej	4
Sum	100

Tabel 12. *Har du talt med dit barn om, hvad det laver på nettet?* Procent

I undersøgelsen fra 2013 var spørgsmålet til eleverne inddelt i tre kategorier; "Ofte" (10,3%), "Nogle gange" (42,8%), "Sjældent" (46,9%), mens der her er tilføjet en yderligere kategori: "Aldrig". I 2013 var den mest anvendte kategori "Sjældent", mens det i dag er "Nogle gange". Desuden er der en stigning på 9,1 procentpoint for de børn, som ofte taler med deres forældre om, hvad de laver på nettet. Kategorien "Sjældent" er faldet drastisk til 23,7%, hvilket dog kan skyldes, at der nu er en yderligere kategori, der angiver de elever, som aldrig taler med deres forældre om, hvad de laver på nettet. Det kan skyldes, at de elever der i sidste undersøgelse svarede "Sjældent", rent faktisk aldrig snakkede med deres forældre om det. Dette giver derfor et mere nuanceret billede på de elever, som taler med deres forældre om, hvad de laver på nettet.

Når vi spørger forældrene i interviewene, om de taler med deres børn om, hvad de laver på nettet, er der dog lidt forskellige svar:

> "*Nej, det må jeg sige, det har vi faktisk ikke snakket med hende om, jeg tør ikke sige, hvor meget de har snakket om det oppe i skolen. Der har selvfølgelig været snakket om det, men idet hun så ikke har Facebook, Instagram og alt det der… Der ved jeg i hvert fald, der er blevet snakket om, at forældrene skal være opmærksomme på, hvad de skriver på de der sociale medier, men det er hun jo ikke på, så det er egentlig dejligt, så de bekymringer skal vi jo ikke have*" (Margit, mor til en pige i 6. klasse).

Margit udtrykker her, hvad flere af de andre forældre også giver udtryk for. De mener endnu ikke, det er aktuelt, fordi børnene eksempelvis kun bruger YouTube og endnu ikke sociale medier – måske fordi de tænker, at YouTube er mere ufarligt end de sociale medier. Vilfred på 12 år fortæller, at de ubehagelige ting, som man kan se på nettet, ikke nødvendigvis er noget, som man opsøger selv: "*F.eks. på YouTube, så er der nogle, hvor det er, så skriver de en masse underlige ting på et andet sprog, og så sender de et link […]. Du kan risikere at komme ind til sådan en person, der bare viser sig helt nøgen på billeder*". Dette kan eksempelvis vise, at forældre som Margit, ikke er klar over, hvad YouTube også kan. Det er nogle af de andre forældre dog opmærksomme på:

> "*Vi prøver sådan at spørge ind til det en gang imellem, hvad det er, hun ser på YouTube og alt det der og prøver at se noget af det, følge lidt med og prøve at forstå det, og så har vi jo taget*

den der helt generelle løftet pegefinger med; 'lad nu være med at sende billeder' og 'pas nu på, hvis der er nogen, der henvender sig eller skriver et eller andet, så vil vi vide det' og alt det der. Så meget at jeg tror, de er ret trætte af os, men jeg håber, den er modtaget og husket" (Mogens, far til en pige på 10 år).

Generelt mener forældrene også, at hvis deres børn oplever noget ubehageligt på nettet, så vil børnene komme til dem. Det bekræfter Louis på 11 år: "*Hvis der er noget, der popper op på din skærm, som du ikke rigtig forstår, så spørger man jo sin mor eller sin far*".

Vi har spurgt de elever, som har svaret at de ofte eller nogle gange snakker med deres forældre om, hvad de laver på nettet, om de oplever det som positivt at snakke med deres forældre:

	Antal	Procent
Ja	539	62,5
Nej	66	7,6
Ved ikke	258	29,9
I alt	863	100

Tabel 13. *Oplever du det som positivt at snakke med dine forældre om, hvad du laver på nettet?*

62,5% synes det er positivt, mens 7,6% ikke synes det er. Tre ud af ti elever ved ikke, om de synes, det er positivt at snakke med deres forældre om det. Vi har ligeledes spurgt dem, som svarer, at de sjældent eller aldrig taler med deres forældre om, hvad de laver på nettet, om det ville hjælpe dem at snakke med deres forældre. Her svarer 13,5%, at det ville det, mens 48,4% siger nej. 38,2% svarer "ved ikke", måske fordi de sjældent eller aldrig snakker med deres forældre om det, og derfor har svært ved at vurdere, om det rent faktisk ville være en hjælp for dem.

	Antal	Procent
Ja	79	13,5
Nej	284	48,4
Ved ikke	224	38,2
I alt	587	100

Tabel 14. *Ville det hjælpe dig at snakke med dine forældre om, hvad du laver på nettet?*

Endelig har vi krydset spørgsmålene: ”Oplever du, at dine forældre gerne vil snakke med dig om, hvad du laver på nettet?” og ”Snakker du med dine forældre om, hvad du laver på nettet?” for at få en fornemmelse af, om forældrene gerne vil snakke, men det f.eks. ikke bliver gjort.

***	Ofte	Nogle gange	Sjældent	Aldrig	I alt
Oplever at forældre vil snakke	65,5	49,4	18,3	10,3	38,6
Oplever ikke at forældre vil snakke	14,4	25,5	49,7	65	35,7
Ved Ikke	20,1	25,1	32	24,7	25,7
Sum	100	100	100	100	100

Tabel 15. *Snakker du med dine forældre om, hvad du laver på nettet?* Krydset med: *Oplever du, at dine forældre gerne vil snakke med dig om, hvad du laver på nettet?* Procent

Tabellen viser, at de elever, som oplever, at deres forældre gerne vil snakke med dem om, hvad de laver på nettet også ofte snakker med deres forældre om, hvad de laver på nettet. Det samme gør sig gældende, når man kigger på de elever, der oplever, at deres forældre aldrig vil snakke om, hvad de laver på nettet - her er der 65%. Det tyder således på, at forældrenes initiativ til at snakke med deres børn om, hvad de laver på nettet, har stor betydning for, hvorvidt den vigtige dialog rent faktisk opstår.

3.3 Opsummering

Udviklingen fra legen på vejen til legen på skærmen, som undersøgelsen fra 2013 identificerede, er ikke blevet mindre fra 2013 til 2017. Tværtimod udgøres top tre på listen over de fritidsaktiviteter, eleverne dyrker mest, nu alene af virtuelle aktiviteter. På listens førsteplads befinder YouTube og Vlogs sig. Knap 52% af eleverne bruger disse hver dag eller næsten hver dag, og mange elever gør det gerne flere timer om dagen. Tablet’en er blevet elevernes nye legetøj, hvilket altså også kan være årsag til, at markant flere i 3.-6. klasse leger med legetøj i 2017 end elever i 2013.

Ikke overraskende stiger andelen af elever, der har en profil på de sociale medier kontinuerligt fra 3. til 6. klasse. Brugen af sociale medier er dog ikke altid uden negative konsekvenser. Således fortæller flere af eleverne om episoder, hvor elever er blevet udsat for drilleri og mobning. Ligesom deres færden i den virkelige verden, kræver elevernes færden i den virtuelle verden, at de lærer at afkode de dynamikker, der er på spil. Dette kræver, at brugen af sociale medier italesættes af pædagoger og forældre, og at de er opmærksomme på de risici, brugen af sociale medier indebærer. De sociale medier har dog også et fællesskabsformende potentiale, og interviewene med eleverne vidner om, at medieplatformene også bruges til at opretholde kontakten og dermed understøtte relationen til deres venner, når de ikke er fysisk sammen med dem.

I oparbejdelsen af evnen til at afkode de sociale mediers spilleregler, spiller forældrene en central rolle. Forældrenes opfattelse af, hvor meget de snakker med deres børn om deres brug af nettet og sociale medier, stemmer dog ikke helt overens med børnenes opfattelse af, hvor meget de snakker med deres forældre om det. 59,5 % børnene mener, at de snakker ofte eller nogle gange med deres forældre om, hvad de laver på nettet, mens det omvendt gør sig gældende for 93 % forældrene. Der viste sig at være en signifikant sammenhæng mellem, hvor ofte børnene snakker med deres forældre om, hvad de laver på nettet, og deres oplevelse af, om forældrene vil snakke med dem. Denne sammenhæng tyder på, at dialogen mellem forældre og børn om brugen af sociale medier, i høj grad afhænger af forældrenes insisteren på at facilitere den.

4. Faste fritidsaktiviteter

Eleverne er blevet spurgt om, hvilke faste, organiserede fritidsaktiviteter, de dyrker mest. I alt angiver ca. 12% eller 176 ud af 1450 af eleverne, at de ikke går til en fast fritidsaktivitet i deres fritid, og der er ingen forskel på drenge og piger. 52% af dem, der går til noget, går til én eller flere af de listede fritidsaktiviteter herunder, mens 48% går til noget andet eller både går til én af de listede fritidsaktiviteter *og* noget andet.

	Hver dag/Næsten hver dag	Et par gange om ugen	En gang i ugen	I alt
1. Fodbold	6,4	13,3	3,2	22,9
2. Gymnastik	2,5	4,4	11,7	18,6
3. Svømning	1,4	2,6	11,4	15,4
4. Musikundervisning	0,6	3,1	8,6	12,3
5. Håndbold	1,4	5,9	1,9	9,2
6. Dans	1	2,1	5,9	9
7. Badminton	1	3,7	3,2	7,9
8. Spejder	0,3	0,8	6	7,1
9. Kampsport	1,2	2,6	2,1	5,9

Tabel 16. *Hvor ofte går du til sport eller lignende i din fritid?* Procent

Ovenstående fritidsaktiviteter er udvalgt på baggrund af Idrættens Analyseinstituts (IDAN) nyeste opgørelser over de otte foreningsidrætter, som flest børn deltager i (IDAN 2016). Desuden er musikundervisning også med som et udtryk for en ekspressiv aktivitet. På listen over aktiviteter har vi, i modsætning til 2013-undersøgelsen, inkluderet dans, spejder, kampsport og musikundervisning. Vi har endvidere fjernet "ridning" fra listen, da den ikke længere er i top otte på IDAN's opgørelser over hvilke foreningsidrætter, som flest børn dyrker i dag. Ovenstående tabel er rangeret efter, hvor mange der dyrker de forskellige fritidsaktiviteter i løbet af ugen.

Tabellen viser, at fodbold stadig er den mest populære, faste fritidsaktivitet i elevernes hverdag, til trods for at den er faldet fra 39,6% til 22,9% siden 2013-undersøgelsen. Gymnastik er gået op på en andenplads fra en fjerdeplads fra 13,5% af eleverne til 18,6%. Svømning er gået fra en anden til en tredje plads, mens håndbold er gået fra en tredje plads til en femte plads fra 15,9% til 9,2%. Musikundervisningen og dans, som altså ikke var med på 2013-listen, placerer sig henholdsvis på fjerde- og sjettepladsen. Badminton har tidligere haft en tilslutning på 9,7%, men er i dag faldet til 7,9%. Spejder og kampsport placerer sig nederst med henholdsvis 7,1% og 5,9%.

4.1 Fodbold er stadig for drenge og gymnastik er stadig for piger

Interessen for de forskellige fritidsaktiviteter er ikke lige stor blandt kønnene. Følgende tabel viser, hvordan top 5 over de faste fritidsaktiviteter fordeler sig over de to køn:

	Fodbold***	Gymnastik***	Svømning	Musik**	Håndbold
Dreng	36,5	10,8	16,3	9,2	9,4
Pige	10,9	25,7	18,3	15,1	9

Tabel 17. Top 5 over faste fritidsaktiviteter fordelt på køn. Procent

Tabellen viser, at der er signifikant forskel på, hvor mange drenge og piger, der går til fodbold, gymnastik og musik, mens forskellen ikke kan siges at være signifikant for svømning og håndbold (jf signifikansafsnittet – at der kun er signifikant sammenhæng mellem variablene med stjerner). Det ses, at fodbold er drengenes foretrukne fritidsaktivitet, også selvom den er faldet siden 2013, hvor 54,3% af drengene spillede fodbold mindst én gang om ugen. For pigerne er fodbold også faldet fra 23,6% til i dag på 10,9%. Gymnastik er pigernes foretrukne aktivitet, som siden 2013 er steget fra 18,2% til 25,7%. Drengenes engagement inden for gymnastik er også steget en smule fra 9,2% til 10,8%. Drengenes deltagelse i svømning er den samme som i 2013, mens pigernes deltagelse er faldet fra 21,1% til 18,3%. En tydelig forskel mellem kønnene er yderligere, at pigerne i højere grad end drengene deltager i musikundervisning, mens deltagelsen i håndbold er nogenlunde den samme for kønnene. Der er dog siden 2013 sket et fald i håndbold fra 13,8% til 9,4% for drengene og et markant fald for pigerne fra 21,1% til 9%.

I 2013-undersøgelse fandt man, at ca. 8 ud af 10 børn fra 3.-5. klasse deltog i idrætsaktiviteter i foreningsregi, hvilket ikke på samme måde kan sammenlignes med denne undersøgelse, da der er inddraget andre aktiviteter som spejder og musikundervisning. Vi kan dog se i følgende tabel, at andelen, der går til en fast fritidsaktivitet stiger fra 3. til 4.klasse, og herefter ligger mellem 87,8% til 91,6%

*	3. klasse	4. klasse	5. klasse	6. klasse	I alt
Går til fritidsaktivitet	83,2	87,8	91,6	88,1	87,9
Går ikke til fritidsaktivitet	16,8	12,2	8,4	11,9	12,1
Sum	100	100	100	100	100

Tabel 18. Fritidsaktivitet eller ikke. Fordelt på klassetrin. Procent

I lighed med andre undersøgelser (Ibsen et al. 2012; Ottosen et al. 2014) viser nedenstående tabel således, at etnisk danske børn i højere grad går til faste fritidsaktiviteter end børn, hvor begge forældre er fra et andet land. Forskellen er på 16,9 procentpoint. Det ses også, at andelen af børn, der går til en fast fritidsaktivitet, er mindre blandt gruppen af børn, hvor den ene forælder er født i Danmark og den anden er født i et andet land. Sammenlignet med etnisk danske børn er forskellen på 7,8 procentpoint.

***	**Begge to født i DK**	**Den ene født i DK**	**Ingen af dem født i DK**	**Ved ikke**
Går til fritidsaktivitet	90,8	83	73,9	86,5
Går ikke til fritidsaktivitet	9,2	17	26,1	13,5
Sum	100	100	100	100

Tabel 19. Fritidsaktivitet eller ikke. Fordelt på, om ens forældre er født i Danmark. Procent

4.2 Det skal være sjovt!

Til spørgsmålet om, hvorfor de går til deres fritidsaktivitet, svarede de 24 elever, der deltog i de otte fokus-gruppeinterviews, vi gennemførte, stort set entydigt, at de går til deres fritidsaktivitet, fordi de synes, det er sjovt. Andreas svarer f.eks., at han går til gymnastik, fordi *"det er sjovt at lave saltoer og sådan",* Sofia svarer, at hun går til svømning, fordi det er *"sjovere end at sidde stille på en stol hele tiden"* og Villads, der går til rollespil og basketball svarer til spørgsmålet om, hvad han bedst kan lide ved det, at *"det er sjovt",* og at *"man bare kan hygge sig"*. Ligesom i 2013 topper at "Have det sjovt" da også listen over de ting, eleverne synes er meget vigtigt til deres fritidsaktivitet. Nedenstående tabel viser denne liste:

	Meget vigtigt	**Lidt vigtigt**	**Ikke vigtigt**	**Sum**
1. Have det sjovt	87,9	10,0	2,1	100
2. Blive bedre	77,9	17,9	4,2	100
3. Være sammen med venner	74,2	21,0	4,8	100
4. At have det godt med undervisere	73,7	21,0	5,3	100
5. Have det godt med andre børn	72,8	23,1	4,2	100
6. Være en del af et fællesskab	71,4	23,9	4,8	100
7. Dygtige undervisere	68,1	25,8	6,0	100
8. At træne eller øve meget	58,6	35,6	5,7	100
9. Holde mig i form	57,1	34,5	8,4	100
10. Få nye venner	47,6	43,0	9,4	100
11. At mine forældre er interesserede	42,7	42,2	15,1	100
12. At det er tæt på hvor jeg bor	23,7	45,8	30,5	100
13. Vinde	17,3	49,6	33,1	100

Tabel 20. *Hvad er vigtigt, når du går til fritidsaktiviteter?* Procent

Efter at have det sjovt kommer at "Blive bedre", mens de tre efterfølgende knytter sig til aktivitetens relationelle aspekt. Det er således også vigtigt for dem, at være sammen med deres venner og at have det godt med deres undervisere og med de andre børn til aktiviteten. "At have det godt med de andre børn" var nummer to i 2013 og er således rykket tre pladser ned, mens at "blive bedre" er rykket en plads op. Den var således på 3. pladsen i 2013, hvor 82,5% angav, at det var meget vigtigt. At den er rykket en plads op på listen betyder imidlertid ikke nødvendigvis, at den er mere vigtig for eleverne nu. Således angiver 77,9 % og dermed 4,6 procentpoint færre end i 2013, at den er meget vigtig i dag. Det er desuden værd at bemærke, at der er 10 procentpoints forskel fra 1. pladsen til 2. pladsen, hvilket også fortæller noget om, at det at have det sjovt er klart det vigtigste. De to der rangerer lavest er "at det er tæt på, hvor jeg bor" og "vinde" med henholdsvis 30,5% og 33,1% som ikke vigtigt. I 2013 var disse også i bunden, men i omvendt rækkefølge. Denne fordeling er i tråd med andre undersøgelser som CUR har foretaget (Jessen & Østergaard 2015; Jensen & Østergaard 2017).

Ovenstående liste har vi sammenlignet med forældrenes svar på, hvad de tror, er det vigtigste for deres barn til deres fritidsaktivitet:

	Meget vigtigt	**Hverken eller**	**Mindre vigtigt**	**Ved ikke**	**Sum**
1. **Have det sjovt**	95,4	1,7	1,9	1	100
2. Have det godt med andre	92,5	3,6	2,7	1,2	100
3. At have det godt med undervisere / trænere	87,6	4,9	5,3	2,2	100
4. Være del af fællesskab	86,1	5,9	5,1	2,9	100
5. Være sammen med venner	85,1	6,1	8	0,8	100
6. At forældre er interesserede	77,6	8,3	12,4	1,7	100
7. Blive bedre	68,8	10,5	18,6	2	100
8. At trænere / undervisere er dygtige	64,4	11,9	17,8	5,9	100
9. Få nye venner	47,5	21	27,6	3,9	100
10. Holde sig i form	44,1	19,5	32,2	4,2	100
11. Tæt på hvor han/hun bor	39,8	22,4	34,6	3,2	100
12. Træner eller øver meget	25,1	27,3	44,9	2,7	100
13. At vinde	19	24,9	51,7	4,4	100

Tabel 21. *Hvad tror du, dit barn synes er mest vigtigt til sin fritidsaktivitet?* Procent

Det ses generelt, at der er flere forældre end børn, der tror, at mange af tingene er meget vigtige. Forældre placerer "at have det sjovt" øverst, hvilket er i lighed med børnenes egne svar. "At blive bedre" placerer sig hos forældrene på en 7. plads, men denne er nummer to for eleverne. "At vinde" ligger i bunden på begge lister med henholdsvis 17,3% og 19% af forældrene, som tror, det er meget vigtigt for deres børn. Forældrenes interesse for deres børns fritidsaktivitet ligger på en 11. plads for børnene, hvor 42,7% synes, det er

meget vigtigt. 77,6% af forældrene tror, at det er meget vigtigt for børnene, og derfor er denne placeret på en 6. plads.

Dét, forældrene tror, at børnene synes er vigtigst, er ikke nødvendigvis det, de selv synes er vigtigst for deres børn. Til spørgsmålet om, hvad de selv synes er vigtigst, fordeler svarene sig på følgende måde:

1. Være en del af fællesskabet	58,3
2. At have det sjovt	54,7
3. At have det godt med de andre	46,4
4. At holde sig i form	29,5
5. Være sammen med venner	24,2
6. At blive bedre	14,7
7. Forældre er interesserede	10,5
8. Få nye venner	10,3
9. Dygtig træner eller leder	7,6
10. Ikke at have for langt	6,3
11. At vinde	1,9
12. Træne eller øve meget	1,7

Tabel 22. *Hvad synes du er mest vigtigt for dit barn i den fritidsaktivitet, han/hun går til?* Procent

Tabellen viser, at forældrene synes, det vigtigste er, at børnene er en del af et fællesskab. Det næstvigtigste er, at de har det sjovt, og det tredjevigtigste er, at de har det godt med de andre. Mellem første- og tredjevigtigste parameter er der 11,9 procentpoint, mens der er hele 22,2 procentpoint fra tredje- til det fjerdevigtigste parameter. ”At vinde” og at ”Træne eller øve meget” ligger igen i bunden.

Spørgsmålet om, hvad der er vigtigt for deres børn i de fritidsaktiviteter, de går til, stillede vi også forældrene i de dybdegående interviews. Her var det – ligesom i tabellen – overvejende fællesskabet og det gode samvær med de andre til aktiviteten, der blev fremhævet som det vigtige. Mette siger f.eks. om sin datter i 3. klasse:

> *”Jeg synes jo det med, at hun får rørt sig, får nogle venner og er en del af et fællesskab uden for skolen, synes jeg er en god ting. At det ikke kun er de tøser, hun ser i skolen, for det kunne godt være fint at få nogle andre”.*

Og Petra siger om sin søn i 4. klasse:

> *”Så synes jeg også det der fællesskab med at være sammen med andre – det sociale i det – det er egentlig det, jeg går mest op. Så er det lige meget, om han er god til det eller ej. Det er mere fællesskabet, det sociale og det der med at kroppen holdes i gang”.*

Martin, der er far til en dreng i 4. klasse, betragter også fællesskabet og samværet med de andre til aktiviteten som væsentligt. Han sætter i følgende citat ord på, hvad det giver, at være med i et fællesskab omkring en aktivitet:

> *"Jamen, der er da noget sociale kompetencer, det her med at når man er et hold, hvordan får man det så til at virke og kan andre mennesker støtte op omkring, at man bliver bedre, hvis der er noget, jeg ikke er så god til, kan jeg så finde nogen, der kan hjælpe mig til at blive bedre"*.

Ligeledes forklarer Stefan, hvad fællesskabet giver hans søn på 9 år:

> *"Han får rørt sig og får noget motion samtidig med, at han får nogle relationer og lærer at socialisere. Det gør de jo stadigvæk i den alder".*

Udover at fremhæve de relationelle og sociale kompetencer, hans søn får gennem det fællesskab, han er en del af, fremhæver Stefan ligeledes motion og bevægelse som vigtige aspekter af sin søns fritidsaktivitet. Ligesom fællesskab er dette tema gennemgående for interviewene med forældrene. I flere af interviewene fremhæves det som særlig centralt i en tid, hvor de virtuelle aktiviteter udgør en alvorlig konkurrent til de fysiske aktiviteter. Margit, der er mor til en pige i 6. klasse, fortæller f.eks., at det er vigtigt for hende, at hendes datter kommer ud og "*er aktiv i stedet for at sidde med en dum mobil eller iPad, eller hvad det nu kan være".* Og Mogens, der er far til to piger på 10 og 13 år, fortæller, at det bedste ved, at hans døtre går til aktiviteter er, at de *"får prøvet sig selv af og får nogle fantastiske aktiviteter – også at de lærer at gå op i andet end lige skole og iPad*". Børnenes brug af skærme lader altså til at være en bekymring for forældrene, som de faste fritidsaktiviteter er med til at afhjælpe.

Vi kan se, at det er vigtigt for eleverne at have det godt med trænere eller undervisere, når de er til deres fritidsaktivitet. Derfor vil vi i nedenstående afsnit sætte fokus på disses betydning for eleverne.

4.3 Hvilken betydning har trænere og undervisere for børnenes trivsel, og hvilke egenskaber bør en træner have?

Vi ved fra tidligere undersøgelser, at træneren eller lederen er helt central i forhold til at skabe gode fritidsmiljøer (Østergaard 2015). Derfor har vi spurgt både forældre og elever om, hvad de synes karakteriserer en god træner, og hvad en træner eller leder generelt skal kunne for at være dygtig til sit arbejde. Her er elevernes svar generelt, at træneren eller lederen skal være sød og god til at lære fra sig. Eksempelvis siger Vilma på 11 år, da hun bliver spurgt, hvad den mest optimale træner skal kunne: "*At have erfaring med det, man går til, og skulle kunne vide, hvad det var, man skulle lave resten af sæsonen*". Hun efterspørger altså erfaring, men også en plan eller et mål at stræbe efter. Hertil siger Andreas på 11 år: "*En der også skal være lidt sur.*

Lidt skrap. Fordi hvis han synes, alt er lige meget, så til sidst kommer man ikke til at lære noget, så kommer man bare til at løbe rundt". Essensen i Andreas udsagn er ikke nødvendigvis, at han ønsker en skrap træner eller leder generelt, men at han ønsker at lære noget, hvilket er i overensstemmelse med, at "blive bedre" er nummer to på listen over, hvad det vigtigste er, når eleverne går til en fritidsaktivitet. Vi er bekendte med, at det øverste på denne liste er, at "have det sjovt", og det kan vi se, at træneren eller lederen også har en påvirkning på. Aktiviteten skal i sig selv være sjov, men Marta på 11 år siger også om træneren: "*En, der kan gøre det sjovt*", mens Villads på 10 år siger: "*Jeg kunne bedre lide de gamle trænere, fordi de ville lege lidt flere lege og sådan noget, de andre vil sådan lidt mere træne*". Legen og det at have det sjovt til træning er også afhængigt af træneren eller lederen. Når vi spørger eleverne, hvad det mindre gode ved deres trænere er, svarer de primært, at de er skrappe. Rikke på 9 år fortæller en historie om sin veninde:

> "*Jeg har også prøvet til svømning, der havde vi en rigtig skrap lærer og så havde jeg to veninder på det hold, og så blev den ene rigtig meget skældt ud, og så synes jeg, det var synd for hende, og så stoppede hun på grund af, hun blev skældt så meget ud. Jeg kunne rigtig godt lide hende, men nu ser jeg hende ikke mere*".

Hun fortæller også om en anden situation: "*Vores ene lærer skældte rigtig meget ud på et tidspunkt, og så ringede min far og sagde til dem, der ejer svømmeskolen, at vi ikke gad at gå til svømning, hvis det blev samme lærer næste år*". Flere af eleverne nævner, at det mindre gode ved trænerne er, når de skælder ud og er skrappe. Villads fortæller eksempelvis, at træneren er skrap, når man gør noget forkert, og Mark på 9 år siger hertil, at: "*Ja, og så ikke sådan: 'lad være med at gøre det',* men *'hvis du skal gøre det rigtigt, så skal du gøre det sådan her' […] De skal kunne noget selv, men så skal de altså også kunne lære os det på en ordentlig måde*".

Alt i alt har træneren eller lederen ansvar for, ud fra elevernes synspunkt, at børnene lærer noget og har det sjovt imens. De skal kunne noget selv og lære fra sig, hvor de i højere grad fortæller, hvad man skal gøre eller lave om, fremfor at sige, hvad de gør forkert. Her siger Rikke f.eks.: "*Man kan ligesom bruge det her ord, der hedder 'fejltastisk', at man godt kan lære noget af en fejl […] Min bedstemor siger også, at man skal falde 100 gange af en hest for at blive en god rytter*". En god træner skal altså også kunne facilitere et miljø, hvor der er plads til at fejle.

Forældrenes svar på, hvad 'den gode træner/leder' er, er ikke langt fra elevernes: de skal være gode til at håndtere børn og gode til at kommunikere til børnene, samt lære dem noget. Her siger Mogens eksempelvis:

> "*Det vigtigste, synes jeg, er, at de forstår at tale til og håndtere børnene som mennesker, sådan hverken taler op eller ned til dem, eller hvad man kan sige. Og forstår med respekt for de*

forskelligheder de selvfølgelig har de forskellige børn og lære dem noget nyt på en god måde og se børnenes forskelligheder".

Det handler for forældrene ikke så meget om, om træneren eller lederen er dygtig til det, de laver, men i højere grad om, at være dygtig til at lære fra sig. Her siger en anden forælder til en dreng i 4. klasse:

"*Jamen, det er vel, at han har en forståelse for børnene, og hvis der er noget, de synes, der er svært, at han så kan lære dem, at selvom noget er svært, så kan man godt komme videre, selvfølgelig er der noget, der er svært, men så man får lært at håndtere det, så man rent faktisk kommer videre og får en succes ud af det*".

For Martin handler det også om, at lære børnene andet end blot den aktivitet, som de går til, man lærer også andre aspekter, som man kan bruge i livet. Flere af forældrene nævner, at den aktivitet som børnene går til, også skal lære dem at begå sig socialt. Forældrene nævner ikke direkte, at det er vigtigt, at der er fokus på trivsel til fritidsaktiviteten, men at det bare er vigtigt, at børnene trives: "*Hun er glad, når hun tager derned, og hun er glad, når hun kommer hjem […], ellers sendte jeg ikke hende derned*" (Hanna, mor til en pige på 11 år). I forældrespørgeskemaet ser vi, at størstedelen (71%) af forældrene oplever, at trænere eller lederen lægger vægt på høj trivsel til fritidsaktiviteten, mens 3% oplever det er i mindre grad. 26% oplever det hverken som i høj grad eller i mindre grad, hvilket måske er udtryk for Hannas synspunkt – hun ved det måske ikke helt, men ville opdage det, hvis hendes datter ikke trivedes.

Når vi ser på elevernes og forældrenes oplevelser af gode og måske mindre gode trænere eller ledere, ser vi, at det positive er trænere, der både skal lære børnene aktiviteten; gøre den sjov; behandle børnene godt og kommunikere godt, samt lære dem andre egenskaber, som de kan bruge i andre aspekter af livet. Alt i alt kan det siges, at der er mange forventninger til, hvad en træner eller leder skal kunne. Det er ikke nok, at de er gode til selve aktiviteten, de skal også bidrage med mange andre ting. Til gengæld ses det også i interviewene, at dette er de fleste trænere og ledere også gode til.

4.4 Opsummering

Fodbold befinder sig stadig i toppen af listen over de faste fritidsaktiviteter, eleverne dyrker oftest. Den er stærkt forfulgt af gymnastik, som har oplevet en stigning på 5,1 procentpoint (fra 13,5 % til 18,6 %) siden 2013. Gymnastik har overhalet svømning, der lå på andenpladsen i 2013, og håndbold er faldet fra en tredje- til en femteplads. Den sidste aktivitet i top fem er musikundervisning, som er ny på listen, men som altså har en relativt stor tilslutning blandt eleverne i målgruppen. Ikke overraskende er der stadig flest drenge, der

spiller fodbold, og flest piger, der dyrker gymnastik. Svømning og håndbold varierer ikke over de to køn, mens musik også ser ud til at være mest populært blandt pigerne.

Generelt går et stort flertal (87,9%) til en eller flere fritidsaktiviteter. Andelen af fjerde, femte og sjetteklasser, der går til en fritidsaktivitet, er dog markant større end andelen af tredjeklasser, og ligeledes er andelen af etnisk danske børn, der går til en fritidsaktivitet, signifikant større end børn med etnisk minoritetsbaggrund.

De elever, der går til fritidsaktivitet, ser overordnet ud til at være enige om, at det vigtigste ved deres aktivitet er, at den skal være sjov. Det andenvigtigste er, at de skal blive bedre til deres fritidsaktivitet, og derefter er de vigtigste parametre deres relation til hinanden og til deres underviser. Børnenes forældre ser grundlæggende ud til at være bevidste om, hvad der er vigtigt for deres børn, men deler ikke på alle områder børnenes prioritering. For forældrene er det vigtigste, at deres børn er en del af fællesskabet. Det skyldes selvsagt, at ingen forældre ønsker for deres børn, at de føler sig uden for, men også at de betragter deltagelse i fritidsfællesskaber som fremmende for deres børns sociale kompetencer og evne til at omgås forskellige mennesker. De ser ligeledes deltagelsen i fritidsfællesskaber som et afbræk fra den tid, deres børn bruger på tablet, telefon og computer.

5. Trivsel

Adskillige studier peger på, at trivsel er af afgørende betydning for, at børn kan udvikle sig på en række forskellige områder, og at trivsel i børneårene hænger sammen med både helbred og uddannelse senere i livet (Kiil et al. 2017). Der er derfor mange gode grunde til at beskæftige sig med trivsel blandt børn. Forfatterne bag Skolebørnsundersøgelsen fra 2014 konkluderer imidlertid, at trivselsniveauet blandt 11-, 13- og 15-årige børn er faldet på en række parametre siden 2010. Eksempelvis skriver de, at der er sket en stigning i andelen af børn, der er kede af det, at børnene oftere er nervøse, og at de oftere sover dårligt om natten. Målgruppen for Skolebørnsundersøgelsen matcher ikke nærværende undersøgelses målgruppe, og dens resultater kan derfor ikke sammenlignes direkte med denne. Resultaterne kan dog give en indikation på, at der i 2014 var en række trivselsparametre, der så ud til at være under pres blandt danske skolebørn på et mere generelt niveau.

På den positive side viser Skolebørnsundersøgelsen fra 2014, at der, som resultat af øget bevågenhed og effektive indsatser, er sket fremgang på et centralt trivselsparameter: nemlig mobning. Et eksempel på et konkret projekt er Mary Fonden og Red Barnets program "Fri for Mobberi", der har kørt i 10 år og i 2017 blev evalueret gennem et kontrolgruppestudie. Studiet viser, at indsatsen har været med til at fremme den forebyggende indsats mod mobning, og at den understøttes af trygge og sunde børnefællesskaber, som er med til at øge den generelle trivsel blandt børn (Rambøll 2017). Trivsel dækker imidlertid over mange ting, og det er derfor svært, at gennemføre en undersøgelse, der rummer alle aspekter.

I dette afsnit har vi valgt at fokusere på elevernes oplevelse af ensomhed, stress og drilleri/mobning. Vi har blandt andet undersøgt, hvor meget eleverne i undersøgelsen har talt om emnet mobning, og hvordan de forstår forskellen på drilleri og mobning. Denne del af undersøgelsen skal betragtes som en indledning til næste kapitel, hvor vi fokuserer på forekomsten af mobning i fritidsaktiviteter.

5.1 Mobning på dagsordenen

Størstedelen af eleverne har talt om emnet mobning på en eller flere af de arenaer, de færdes i deres hverdagsliv:

I klassen	82,4
Med forældre	61,8
Med venner	43,2
Til fritidsaktivitet	14,8
Med bedsteforældre	10,6
Andet	8,8

Tabel 23. *Har du talt om emnet mobning?* Procent

Mere end 8 ud af 10 elever har talt om emnet mobning i klassen, mens 6 ud af 10 har talt med deres forældre om det. 4 ud af 10 taler med deres venner om det, mens det kun er knap 1 ud af 6, der har talt om det til deres fritidsaktivitet. At tale om emnet mobning med sine bedsteforældre eller andre er henholdsvis 10,6% og 8,8%. Emnet mobning fylder altså ikke nær så meget på dagsordenen i de fritidsaktiviteter, eleverne går til, som det gør i skolen. Ligeledes fylder det ikke ligeså meget for eleverne på de yngste klassetrin, som eleverne på de ældste klassetrin. Det fremgår af følgende tabel:

	3. Klasse	**4. Klasse**	**5. Klasse**	**6. Klasse**	**I alt**
I klassen* **	70	78,8	87,3	90	82,4
Med venner* **	37,4	36,7	41,5	54,1	43,2
Med forældre*	55,2	62,5	62	65,5	61,8
Med bedsteforældre*	14,8	9,5	8,9	10	10,6
Til fritidsaktivitet	17,8	13,6	12,4	15,8	14,8
Andet	8,8	11,1	7,5	7,8	8,8

Tabel 24. *Har du talt om emnet mobning?* Fordelt på klassetrin. Procent

Overordnet viser tabellen, at andelen af elever, der har talt om emnet mobning i klassen, med venner og forældre stiger med klassetrin. Eksempelvis har 90% af eleverne i sjette klasse talt om emnet mobning i klassen, mens andelen er 20 procentpoint lavere for eleverne i 3. klasse. Ligeledes er der knap 20 procentpoints forskel på, hvor stor en andel af eleverne i 6.- og 3. klasse, der har talt med deres venner om det. Denne forskel hænger i vid udstrækning sandsynligvis sammen med, at temaet 'mobning' først bliver et omdrejningspunkt i en samtale, når enkeltpersoner eller en gruppe har konkret oplevelser med mobning. I forhold

til bedsteforældre er det i højere grad 3. klasseseleverne, der taler om mobning end de andre klassetrin, mens klassetrin ikke synes at have en sammenhæng med, om man taler om mobning til sin fritidsaktivitet.

Vi har yderligere undersøgt hvilke handlinger, eleverne betragter som acceptable under en fritidsaktivitet:

	Ja	Nogle gange	Nej	Sum
Snakke negativt til en, der laver fejl?	2,2	12,3	85,5	100
Ikke ville være på hold med en, der er dårligere end en selv?	4,3	21,4	74,3	100
Drille modstanderen efter kamp?	1,7	8,1	90,2	100
Holde nogen fra fritidsaktiviteten udenfor?	1,7	7	91,3	100
Flere gange sige noget grimt til nogen?	1,3	8,2	90,5	100

Tabel 25. *Er det i orden at …* Procent

Størstedelen af de adspurgte elever er enige i, at ingen af de listede handlinger er i orden. Der er dog betydeligt færre, der mener, at det ikke er i orden, ikke at ville være på hold med en, der er dårligere end en selv. I denne kategori svarer 4,3 % ”ja” til, at det er i orden, mens 21,4 % svarer, at det nogle gange er i orden. Det er samlet mere end 10 procentpoint flere end den kategori, hvor andenflest har svaret ”nogle gange” eller ”ja” (”Snakke negativt til en, der laver en fejl”).

5.2 Drilleri og mobning

En stor del af de adspurgte elever viser sig at være bevidste om, hvordan drilleri og mobning adskiller sig fra hinanden. Således svarer 72,8%, at der er forskel. I interviewene uddyber flere af dem, hvori forskellen består. Bianca på 9 år siger f.eks.: ”*Altså, drilleri, hvis nu jeg går over og siger 'du er grim', så driller jeg hende jo, men hvis det er konstant, og jeg siger det hver eneste dag: 'du er grim', så er det mobning*”. For Bianca bliver drilleri til mobning, når det foregår kontinuerligt. Det er flere af de andre elever enige i. Eksempelvis forklarer Marta på 11 år: ”*Ja, det synes jeg, fordi mobbet, det er noget der sker ofte, hvor drille det kan godt være, det bare sker en gang eller sådan noget”*. Drilleri, forklarer hun, kan altså godt forekomme én gang eller et par gange, uden det kan karakteriseres som mobning. En anden elev forklarer, at det også hænger sammen med, om man vil være venner med den, der driller eller mobber: ”*Ja, men hvis man bliver mobbet, så holder man sig væk fra den, der mobber en, og hvis man bliver drillet, så prøver man at blive gode venner med den, der driller en alligevel, fordi at der måske var en grund […]”* (Sofia, 9 år). Dette citat indeholder flere aspekter: 1. At man gerne vil være venner med én, der driller, men man holder sig væk fra én, der mobber. Med andre ord kan drilleri godt forekomme mellem venner, men mobning kan ikke. 2. At der kan være en

årsag til, at man bliver drillet, men hvis man bliver mobbet er det uden grund. Minna på 10 år kommer i den forbindelse yderligere med et perspektiv på forskellen mellem drilleri og mobning:

> *"Også med mobning, så er det ikke sådan særlig tit, at det bare er Sofia, der går hen til mig, men så er det både Sofia og Ralf, fordi hvis nu det bare er Sofia, så kan det være, fordi vi leger virkelig godt sammen, men så når det er, at Ralf kommer, så rotter de sig sammen. Hvor så Sofia bliver tarvelig mod mig, fordi han ikke bryder sig særlig meget om mig. Det er sådan, det rigtig tit er. Det er ikke sådan bare én person, det er for det meste to eller tre. Sådan en gruppe eller sådan noget"*.

Med ovenstående citat fremhæver Minna en af de mest centrale pointer fra Helle Rabøl Hansens kapitel i Mary Fonden og Red Barnets antologi om mobning *"*Mobning – viden og værktøjer for fagfolk*".* Pointen udgør essensen i det, Hansen kalder "det nye mobbesyn", som indebærer en betragtning af mobning som noget, der *"rammer individuelt, men skabes socialt".* Hun skriver, at man frem for at se mobning som et resultat af et sammenstød mellem enkeltpersoner med forskellige mangler (f.eks. den 'svage' overfor den 'aggressive'), i stedet bør betragte det som et fænomen, der skabes mellem en gruppe af enkeltindivider. Udfordringen er, at omgivelserne ofte i højere grad får øje på socialitetsfigurer i form af individer end på socialiteten som figur i form af en motor, der holdes i gang (Hansen 2017). For at forstå mobning, skriver hun, må vi forstå, at mennesket lider af social eksklusionsangst ("longing for belonging"), og at vi ved at ekskludere andre kan demonstrere tilhørsforhold til de accepterede, og dermed kan vi overkomme vores angst. Hun definerer mobning "*som en uformel fællesskabsform, der bygger på systematiske udstødelsesmønstre af deltagere i formelle sociale sammenhænge"* (Hansen 2017). Minna demonstrerer – ligesom flere af de øvrige interviewpersoner - at hun er bevidst om, at mobningen foregår i fællesskaber af to eller flere personer, og at fællesskabsformen har en tiltrækningskraft på de personer, der er omkring.

5.3 Forskel på drilleri og mobning mellem piger og drenge

I en tidligere undersøgelse har vi set, at der er forskel på, hvordan piger og drenge mobber hinanden (Jessen & Østergaard 2015). Drenge var typisk mere fysiske overfor hinanden (skubbe, slå og lignende), og pigerne brugte i højere grad nedladende blikke og kropssprog. I nærværende undersøgelse ser vi ikke samme tendenser i den kvantitative data. I fokusgruppeinterviewene fortæller flere af eleverne imidlertid om forskelle i måden at mobbe på mellem drenge og piger, som umiskendeligt ligner den forskel, forfatterne bag 2015-rapporten fandt. Sofine på 12 år siger f.eks.: "*Altså, piger, de kan godt blive sådan, ikke at alle gør det, men de bliver mere såret over ord, og så taler de rigtig grimt til hinanden, drenge de bliver mere, sådan når de er såret over noget, så gør de det fysisk, hvis man kan sige det sådan"* og Louis på 11 år forklarer, at "p*iger de*

bruger ikke vold". Sofine fortsætter: "*Piger bruger måske mere skældsord, som er for piger […], altså tøj og hår og stil, og drenge de bruger nok mere skældsord, som er om kroppen eller slår eller sådan noget*". Flere af de interviewede piger er enige i dette. En af dem siger følgende om forskellen mellem drenge og pigers måde at mobbe på: "*Altså, jeg føler sådan, at drengene de har sådan lidt mere, hvad kan man sige, kraft og ret till at mobbe, fordi at de er stærkere end os (piger, red.), så vi kan ikke rigtig gå over og sige: 'du er grim', fordi så slår de, ellers bliver de sure*" (Bianca, 9 år). Endnu engang påpeges det, at drengene er mere fysiske, når det handler om mobning, ligeledes er de i højere grad pigerne overlegen, fordi de – i modsætning til pigerne - kan slå og være fysiske. Bianca og Sofine forklarer, at de ikke kan mobbe drengene, fordi drengene er pigerne fysiske overlegen.

Når der så er tale om drilleri eller mobning generelt, har vi spurgt eleverne, om de voksne griber ind. 72,2% af eleverne oplever altid eller oftest, at de voksne griber ind, hvis der skulle foregå drilleri eller mobning, mens 14,9% sjældent eller aldrig oplever det. Det hænger måske sammen med, at mobning er andet end at slå og skubbe, og i høj grad også kan handle om nedladende blikke og kropssprog, som går uden for de voksnes blikke.

5.4 Ensomhed

Ud over mobning udgør ensomhed en anden central trivselsparameter. I nærværende afsnit har vi undersøgt, hvor mange der oplever ensomhed, og om der er forskel på hvilke grupper, der oplever ensomhed. Den første forskel vi har fundet, er mellem drenge og piger. Forskellen fremgår af følgende tabel:

***	Ofte	Nogle gange	Sjældent	Aldrig	Sum
Pige	8	41,6	29,9	20,5	100
Dreng	6,3	41,5	21	31,2	100

Tabel 26. Ensomhed. Fordelt på køn. Procent

Tabellen viser, at piger i betydeligt højere grad end drenge oplever ensomhed. Knap en tredjedel af drengene oplever aldrig ensomhed, mens det samme gør sig gældende for omtrent en femtedel af pigerne. Knap to procentpoint flere piger end drenge er ensomme ofte eller nogle gange.

Udover fordelingen af ensomhed over køn, har vi også undersøgt, om elevernes klassetrin har betydning for, hvor ofte de oplever ensomhed. Denne fordeling fremgår af nedenstående tabel:

***	Ofte	Nogle gange	Sjældent	Aldrig	Sum
3. Klasse	9,4	40,4	34,3	15,8	100
4. Klasse	6	42,4	25,3	26,4	100
5. Klasse	6,9	42,7	21,3	29,1	100
6. Klasse	6,8	40,6	23,7	28,8	100

Tabel 27. Ensomhed fordelt på klassetrin. Procent

Tabellen indikerer at ensomhed er et mere udbredt problem i 3. klasse end på de øvrige klassetrin. Det kan skyldes, at de ikke i samme grad, som elever på mellemtrinnet, er begyndt at indgå i gensidige vennerelationer. Andelen af 3. klasseselever, der sjældent oplever ensomhed, er dog betydeligt større end andelen på de andre klassetrin. Dermed er den samlede andel af elever, der sjældent eller aldrig oplever ensomhed stort set ens over de fire klassetrin. Den største udfordring, må derfor siges at være blandt det flertal af 3. klasseselever, der ofte oplever at være ensomme.

Det er ikke svært at forestille sig, at ensomhed kan være forbundet med en række andre mistrivselsparametre. Tabellen nedenfor viser sammenhængen mellem at være blevet udsat for ubehageligt drilleri eller mobning og at have oplevet ensomhed:

***	Ofte	Nogle gange	Sjældent	Aldrig	Sum
Drillet, mobbet eller holdt uden for af de andre børn	15,2	32,3	43,3	9,2	100,0
Drillet, mobbet eller holdt uden for af de voksne	18,75	37,5	43,75	0	100,0
Drillet mobbet eller holdt uden for af både børn og voksne	14,29	33,33	42,86	9,52	100,0
Ikke blevet drillet, mobbet eller holdt uden for	5,43	43,39	22	29,2	100,0

Tabel 28. Ensomhed. Fordelt på: *Er du nogensinde blevet drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet?* Procent

Af tabellen fremgår det, at elever, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for af andre børn eller voksne, har betydeligt større sandsynlighed for ofte at have oplevet ensomhed, mens sandsynligheden for aldrig at have oplevet ensomhed er betydeligt større for elever, der ikke er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for.

Eftersom mobning, ifølge Hansen 2017, blandt andet handler om at forme fællesskab gennem systematiske udstødelsesmønstre, er det ikke så overraskende, at sandsynligheden for at have oplevet ensomhed er større for elever, der har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for.

Til sidst har vi undersøgt, om elevernes fritidsaktiviteter hænger sammen med, hvor ofte de oplever ensomhed. F.eks. om man oftere oplever ensomhed, hvis man spiller meget computer. Kun ét parameter viste sig at hænge sammenhæng med oplevelsen af ensomhed: Om man leger med legetøj. Sammenhængen fremgår af følgende tabel:

***	Ofte	Nogle gange	Sjældent	Aldrig	Sum
Hver dag / næsten hver dag	12,2	33,8	35,1	18,9	100
Et par gange om ugen	7,7	28,4	48,5	15,5	100
En gang i ugen	11,8	22,7	41,8	23,6	100
Sjældnere	6,8	23,7	43,1	26,4	100
Aldrig	5,2	24,8	39,8	30,3	100

Tabel 29. Ensomhed. Fordelt på: *Hvad laver du i din fritid efter skole?* "Leger med legetøj". Procent

Tabellen viser, at den andel af elever, der leger med legetøj hver dag eller næsten hver dag, har betydeligt større sandsynlighed for at opleve ensomhed ofte eller nogle gange. Således har 46% af de elever, der leger med legetøj hver dag eller næsten hver dag, oplevet ensomhed ofte eller nogle gange, mens det samme kun gør sig gældende for 36,1% af de elever, der leger med legetøj et par gange om ugen, og for en endnu mindre andel af dem, der leger med legetøj sjældnere. Som i tabel 27 kan denne fordeling sandsynligvis også her forklares med, at børn i indskolingen i mindre grad indgår i gensidige vennerelationer end børn på mellemtrinnet. Eleverne i 3. klasse indgår ikke i samme grad, som eleverne på mellemtrinnet, i gensidige vennerelationer, men holder i højere grad fast i mere 'barnlige' og mindre forpligtende legeformer, der ofte har legetøjet som sin primære genstand og altså ikke personen, der leges med.

5.5 Stress

Vi har nu set på ensomhed og vil nu kigge nærmere på en anden trivselsparameter: stress. I nedenstående tabel kan der ses, hvor ofte eleverne føler sig stressede:

Ofte	12,9
Nogle gange	37,2
Sjældent	35,3
Aldrig	14,6

Tabel 30. *Hvor ofte føler du dig stresset? (At du ikke føler, du kan nå dét, du skal nå, f.eks. at være sammen med venner, familie, lave lektier m.m.).* Procent

Der er ikke nogen signifikant forskel på, hvor ofte drenge og piger føler sig stressede. Ligeledes er der heller ikke forskel på, hvor stressede de forskellige klassetrin føler sig. Vi har i stedet kunne se en sammenhæng mellem stress og ensomhed:

***	Ofte	Nogen gange	Sjældent	Aldrig	Sum
Ofte stresset	16,5	42,6	28,7	12,2	100
Nogle gange stresset	8,3	30,6	45,9	15,2	100
Sjældent stresset	4,1	18,7	43,6	33,7	100
Aldrig stresset	3,4	15,4	36,5	44,7	100

Tabel 31. Ensomhed. Fordelt på: *Hvor ofte føler du dig stresset?* Procent

Ensomheden hænger også sammen med stress. De elever, der ofte er stresset, føler sig også oftere ensomme, hvilket ses ved 16,5%. Ved dem, der ofte er stresset, er der også hele 42,6%, der føler sig ensomme nogle gange. Mens 44,7% af dem, der aldrig er stresset heller aldrig føler sig ensomme. Tabellen indikerer en sammenhæng mellem de to trivselsparametre, men kan altså ikke sige noget om, om eleverne oftere føler sig ensomme, jo oftere de er stressede, eller om de oftere er stressede, jo oftere de føler sig ensomme.

I fokusgruppeinterviewene har vi også spurgt eleverne, om de nogensinde føler sig stressede. Eleverne forholder sig her primært til, når de skal skynde sig i skolen med lektier eller en test, eller når de derhjemme skal skynde sig ud af døren. Her siger Rikke på 9 år eksempelvis: ”*Jeg gør om morgenen, fordi mig og min mor, vi kommer til at stå lidt sent op, så vi kommer for sent, men det er mest min mor, der stresser, men nogle gange bliver jeg også stresset på grund af, hun er stresset*”. Stressen som eleverne føler er dermed ikke diagnostisk, men nærmere tidsbestemt, mens stressen også kan ’smitte’ fra forældre til børn. Bianca på 9 år har en anden oplevelse af stress, ikke fra hende selv, men fra en veninde:

> ”*Jeg har aldrig selv prøvet at være stresset, men der var engang en af mine veninder fra X, som hedder Asta, og hun blev helt ked af det, fordi hendes mor og far lige var blevet skilt, og vi lavede musical, og hun blev virkelig ked af det, og så blev hun ringet hjem”*.

Bianca forholder sig i højere grad til en form for følelsesmæssig stress hos en veninde, end de andre elever gør, og siger eksempelvis selv, at hun ikke selv har oplevet stress, modsat de andre elever, som fortæller om stressende situationer i hverdagen.

5.6 Opsummering

Der er mange forskellige trivselsparametre, men i denne undersøgelse har vi fokuseret på drilleri og mobning, ensomhed og stress.

Forebyggelse af drilleri og mobning blandt elever er muligvis afhængig af, om man taler om mobning. Undersøgelsen viser, at børn taler mere om mobning, jo højere klassetrin, de kommer på. Ligeledes viser undersøgelsen også, at elever i 3. klasse driller og mobber mest, hvilket kan betyde, at det at tale om emnet mobning kan have en påvirkning på, om man driller eller mobber andre. Vi har i en tidligere undersøgelse set, at drenge og piger mobber forskelligt, og hvis du spørger eleverne, der har deltaget i fokusgruppeinterviewene er de enige i den betragtning. Drengene er mere fysiske og slår og skubber, mens pigerne i højere grad bruger negative ord om hår, tøj og stil.

Ensomhed er en anden trivselsindikator, som er sammenhængende med de andre (mis)trivselsparametre: mobning og stress. Pigerne er oftere end drengene ensomme, mens 3. klasseseleverne også oftere er ensomme sammenlignet med de resterende klassetrin. 9,4% af 3. klasse er ofte ensomme og blot 15,8% er aldrig ensomme. Hvis vi kigger på aktiviteter, som eleverne laver i fritiden ser vi også, at de elever, der leger med legetøj oftere er ensomme, sammenlignet med de elever, der laver andre aktiviteter. Dette kan i nogen grad hænge sammen med, at 3. klasseselevers leger mere med legetøj end 4. klasseselever, men det kan også give en indikation af, at jo oftere man føler sig ensom, jo oftere leger man med legetøj.

Stress er i denne undersøgelse kun sammenhængende med ensomhed, hvilket betyder, at der ikke er forskel på klassetrin eller køn, men der er sammenhæng mellem, hvor ofte man er stresset, og hvor ofte man føler sig ensom. Altså jo oftere ensom, jo oftere stresset eller muligvis omvendt.

6. Trivsel i de faste fritidsaktiviteter

I foregående kapitler har vi beskæftiget os med hverdagslivet og trivsel i hverdagslivet generelt. I dette kapitel kigger vi nærmere på trivslen og eventuel mistrivsel i de faste fritidsaktiviteter. Fritidsaktiviteterne er der, hvor børn, hvis det ikke er tilfældet i skolen eller derhjemme, kan få et afbræk og en pause fra hverdagen. Fritidsaktiviteter er børnenes 'frirum', og det er derfor afgørende, at de her har mulighed for at være trygge og have det godt.

Kapitlet vil blandt andet kommet ind på, hvad der kendetegner trivsel og glæde i fritidsaktiviteterne, samt hvad der er vigtigt for børnene, når de er der. Desuden suppleres dette af et forældreperspektiv. Vi kigger også på forskelle og ligheder på individuelle- og holdidrætter.

Når vi spørger eleverne, hvad der kendetegner de andre børn, som de er sammen med til deres fritidsaktivitet, svarer de følgende:

Vi har et godt sammenhold	84,9
Vi bakker hinanden op	80
Jeg ved at mine kammerater hjælper mig, hvis jeg har det svært	76,8
Vi ses også uden for aktiviteten	65,7
Vi snakker om, at det ikke kun handler om at vinde	51,3
Vi laver sjov sammen som træner eller forældre arrangerer	44,5
Vi snakker om, at alle skal føle sig godt tilpas	43,2
Vi snakker om hvordan man er en god kammerat	37,2
Ingen sætninger passer	12,6

Tabel 32. *Hvilke sætninger passer på de børn, du er sammen med til fritidsaktiviteter?*
Eleverne kunne sætte flere krydser. Procent.

Tabellen viser, at 84,9% af børnene, der går til en fast fritidsaktivitet, synes, at de har et godt sammenhold med de andre børn; at 80% af børnene oplever, at de altid bakker hinanden op, og at 76,8 % ved, at deres kammerater hjælper dem, hvis de har det svært. Af tabellen fremgår det yderligere, at 65,7% ses med nogle fra deres fritidsaktiviteter uden for selve aktiviteten. Dette er dog ikke er noget, der fremgår af interviewene. Meget sigende for det, der generelt fremgår af interviewene, siger Rikke på 9 år f.eks.: "*Jeg har kun set Esther tre gange, og vi har gået til svømning sammen i tre, fire år*". Til gengæld siger mange af eleverne, at de godt kan lide den aktivitet, de går til, fordi de kan møde nye mennesker. Mark på 9 år siger således: "*At opleve nye mennesker og ikke altid sidde derhjemme og kende de mennesker, man kender, f.eks. komme ud til stævner og sådan noget*" og Karla på 11 år, der siger: "*Jeg får bevægelse, jeg får luft, og jeg lærer nogle folk bedre at kende. F.eks. der er to fra min parallelklasse, jeg ikke rigtig snakker så meget med, og de går til fodbold, og nu snakker jeg med dem*". Dette kan tyde på, at eleverne synes, det er spændende og sjovt at møde og lære nye mennesker at kende, men ikke nødvendigvis er kommet dertil, hvor man er mere end 'aktivitetsvenner'.

Når vi spørger eleverne, om de gerne vil ses mere med de andre børn uden for aktiviteten, er der dog delte meninger, hvor piger og drenge i et interview godt kunne tænke sig det, men identificerer nogle udfordringer omkring det: *"Så er man nødt til at kende hinanden lidt bedre. Og ens forældre kender hinanden, ellers kan man jo ikke rigtig spørge hinanden" (Mark, 9 år).* Det er altså vigtigt for eleverne, at de kender hinanden bedre, hvis de også skal ses uden for deres fritidsaktivitet.

6.1 Glæder eleverne sig til at komme til deres fritidsaktivitet?

En central indikator for, hvorvidt børnene trives i deres fritidsaktivitet eller ej, er, at de glæder sig til at komme til den. Nedenstående tabel viser, at det er tilfældet for størstedelen:

Altid	58,9
Oftest	36,7
Sjældent	2,2
Aldrig	2,1
I alt	100

Tabel 33. *Glæder du dig til at komme til den fritidsaktivitet, du bruger mest tid på?* Procent

95,6 % af de adspurgte glæder sig altid eller oftest til at komme til deres fritidsaktivitet, mens 4,3% - svarende til 55 elever - sjældent eller aldrig glæder sig. Årsagerne til, at de ikke glæder sig, fremgår af følgende tabel:

	Antal	**Procent**
Andet	26	47,3
Bange for at lave fejl	15	27,3
Synes ikke fritidsaktiviteten er sjov	13	23,6
Føler sig udenfor	11	20
Der er nogen af børnene de ikke kan lide	11	20
Synes de øver for meget	10	18,2
Forældres beslutning	10	18,2
Bliver drillet	9	16,4
Kan ikke lide trænere	7	12,7
Synes de øver for lidt	6	10,9
Synes aktiviteten er for hård	6	10,9

Tabel 34. *Hvorfor glæder du dig ikke til at komme til den fritidsaktivitet?* Eleverne kunne sætte flere krydser.

Tabellen viser, at kategorien "Andet" er den vigtigste årsag til ikke at glæde sig. Dernæst er de vigtigste årsager, at de er bange for at lave fejl, og at de ikke synes, at aktiviteten er sjov. Sidstnævnte stemmer overens med, at det vigtigste for eleverne til deres fritidsaktiviteter er, at den skal være sjov. I fortolkningen af tabellen er det dog nødvendigt at tage forbehold for det lave antal af elever i hver kategori. Tallene kan give en

indikation, men kan ikke siges at gøre sig gældende på et generelt niveau, da det f.eks. kun drejer sig om 15 elever, der ikke glæder sig, fordi de er bange for at lave fejl.

6.2 Har eleverne det godt med de andre børn til fritidsaktiviteten?

En væsentlig forudsætning for at glæde sig til at komme til sin fritidsaktivitet er, at man har det godt med dem, man går til aktiviteten med. Således er der da også nogenlunde overensstemmelse mellem andelen, der glæder sig altid eller ofte glæder sig og den andel, der angiver, at de altid eller for det meste har det godt med de børn, de går til deres fritidsaktivitet med. Dette fremgår af følgende tabel:

Altid	48,6
For det meste	41,6
Nogle gange	7,3
Sjældent	2,5
Sum	100

Tabel 35. *Har du det godt med de andre børn til den fritidsaktivitet, du bruger mest tid på?* Procent

Tabellen viser, at 90,2% af eleverne altid eller for det meste har det godt med de andre børn til den aktivitet, de bruger mest tid på, mens det nogle gange er tilfældet for 7,3%, og sjældent er tilfældet for 2,5% af eleverne. Samtidig med at man kan glæde sig over, at det store flertal har det godt med de andre til deres fritidsaktivitet, bør det også give stof til eftertanke, at én af ud af ti elever ikke har det på denne måde!

Drilleri og mobning kan være nogle af årsagerne til, at nogle ikke har det godt med de andre børn til deres fritidsaktivitet. I følgende afsnit præsenterer vi en række tabeller, der viser, hvor mange og hvilke grupper, der har været udsat for mobning og drillerier i deres fritidsaktivitet.

6.3 Drilleri og mobning i fritidsaktiviteter

Vi har først set på, om der er forskel i, hvorvidt man taler om emnet mobning i de forskellige fritidsaktiviteter. Vi kunne tidligere se, at 14,8% af eleverne har talt om emnet mobning til deres fritidsaktivitet. Dette svarer til 215 elever. I nedenstående tabel ser vi nærmere på, hvordan disse 14,8% fordeler sig på de forskellige fritidsaktiviteter, og om man taler mere om det i nogle fritidsaktiviteter end andre.

Spejder	21,4
Håndbold	20,3
Fodbold	17,1
Badminton	16,5
Gymnastik	15,2
Kamp	15,1
Svømning	14,7
Dans	13,1
Musik	11,8

Tabel 36. *Har du talt om emnet mobning til din fritidsaktivitet?* Procent

Tabellen viser, at til spejder og håndbold har hhv. ca. 21 og 20% talt om emnet mobning, mens det gælder for 17,1% af fodboldspillerne. Dem der taler mindst om mobning til deres fritidsaktivitet er dem, der går til musikundervisning, hvilket kan hænge sammen med, at musikundervisning ofte er eneundervisning, og at det derfor ikke er aktuelt at snakke om mobning.

Når vi så kigger nærmere på de elever, der har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for til deres fritidsaktivitet ser fordelingen således ud:

	2013	**2017**
Drillet, mobbet eller holdt uden for af de andre børn	25,2	13,8
Drillet, mobbet eller holdt uden for af de voksne	0,5	1,2
Drillet, mobbet eller holdt uden for både af børn og voksne	0,8	1,4
Ikke drillet, mobbet eller holdt uden for	73,5	83,6

Tabel 37. *Er du på noget tidspunkt blevet drillet mobbet eller holdt uden for af de andre børn eller af de voksne til din fritidsaktivitet?* Procent. Sammenlignet med 2013.

I sammenligning med tallene fra 2013 kan det konkluderes, at eleverne i mindre grad bliver drillet, mobbet eller holdt uden for i deres fritidsaktiviteter i dag. I 2013 havde ca. en fjerdedel af de adspurgte elever prøvet

at blive drillet, mobbet eller holdt uden for af andre børn til deres fritidsaktivitet, mens det kun er tilfældet for ca. en sjettedel i dag. I 2013 var der endvidere 73,5 %, der ikke var blevet drillet, mobbet eller holdt uden for, mens det i dag er tilfældet for ca. 10 procentpoint flere. Tallene for 2017 varierer ikke betydeligt, når 6. klasse udelades.

6.4 Kønsforskelle i drilleri og mobning i fritidsaktiviteter

Vores undersøgelse indikerer, at drenge i højere grad end piger har oplevet drilleri eller mobning i deres fritidsaktiviteter. Følgende tabel viser kønsfordelingen:

*	Piger	Drenge
Drillet, mobbet eller holdt udenfor af de andre børn	14,2	13,4
Drillet, mobbet eller holdt udenfor af de voksne	0,6	1,8
Drillet, mobbet eller holdt udenfor af de andre børn og de voksne	0,6	2,3
Ikke blevet drillet	84,6	82,4
Sum	100	100

Tabel 38. *Er du på noget tidspunkt blevet drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet?* Fordelt på køn. Procent

Tabellen viser, at 84,6% af pigerne ikke er blevet drillet, mens dette gælder for 82,4% af drengene. Om end forskellen samlet begrænser sig til 2,2 procentpoint, indikerer tabellen, at elevernes køn har en betydning for, hvorvidt de har oplevet drilleri eller mobning til deres fritidsaktivitet. Det vil sige, at drenge i højere grad end piger bliver drillet, mobbet eller holdt uden for til deres fritidsaktivitet.

6.5 Forældrenes oplevelse af trivslen i fritidslivet

Vi har også undersøgt, om forældrene oplever, at deres børn trives i deres fritidsaktivitet. Tabellen nedenfor viser, at det er tilfældet for størstedelen af dem:

I høj grad	90,7
Hverken / Eller	8,8
I mindre grad	0,3
Ved ikke	0,2

Tabel 39. *Jeg oplever, at mit barn trives godt til den fritidsaktivitet, han/hun bruger mest tid på.* Procent

90,7% af forældrene svarer således, at de i høj grad oplever, at deres børn trives til deres fritidsaktivitet, mens kun 0,3% af forældrene mener, at deres barn trives i mindre grad. Forældrenes oplevelse af deres børns trivsel i fritidsaktiviteter må altså siges at være nogenlunde overensstemmende med elevernes egen

oplevelse af deres trivsel. Der er imidlertid også 8,8% af forældrene, der svarer, at de hverken oplever, at deres barn trives godt eller ikke trives til deres fritidsaktivitet.

6.6 Forskelle på individuelle- og holdidrætter

I dette afsnit følger en række tabeller, der viser, om der er forskel på trivselsniveauet blandt de elever, der går til en individuel- eller holdidræt i deres fritid. Gruppen af holdidrætsudøvere består af fodbold- og håndboldspillere, mens gruppen af individuelle idrætsudøvere består af badmintonspillere, svømmere, dansere, kampsportsudøvere og gymnaster. Fodbold og håndbold er vi alle bekendte med som holdidrætter, mens det kan være en smule mere vanskeligt med de andre idrætter at vurdere, om de er individuelle eller holdidrætter. I mange af de individuelle idrætter er man således en del af et hold, hvor man også indgår i konkurrencer mod andre hold. Til forskel fra de idrætter, vi har kategoriseret som individuelle, afhænger den individuelle præstation i håndbold og fodbold imidlertid af ens holdkammeraters præstation, hvor udøvernes præstation i de individuelle idrætter afhænger af udøveren alene. Dem, der både går til en af de to holdidrætter og en eller flere af de individuelle idrætter, er placeret i gruppen af udøvere, der går til holdidræt. Dem, der ikke går til noget, og dem, der hverken dyrker individuel- eller holdidræt, er sorteret fra. Sidstnævnte gruppe udgør 289 elever, der går til spejder, musik eller andet, og svarer til 22,7 % af den samlede gruppe af de elever, der går til fritidsaktiviteter.

Eftersom 'Holdidræt' består af fodbold og håndbold, er det ikke overraskende, at gruppen af holdidrætsudøvere i overvejende grad består af drenge, mens gruppen af individuelle idrætsudøvere overvejende består af piger. Kønsfordelingen fremgår af følgende tabel:

***	Antal i alt	Drenge	Piger
Holdidræt	428	61,6	27,4
Individuel idræt	557	38,4	72,6
Sum	985	100	100

Tabel 40. Individuel- og holdidræt. Fordelt på køn. Procent

Af tabellen nedenfor fremgår det, at lidt flere af dem der går til holdidræt har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for af andre børn eller af voksne til deres fritidsaktivitet:

*	Holdidræt	Individuel idræt
Af de andre børn	14,3	12,4
Af de voksne	1,4	1,1
Af både børn og voksne	2,8	0,7
Nej	81,5	85,8
Sum	100	100

Tabel 41. *Er du på noget tidspunkt blevet drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet*. Fordelt på individuel- eller holdidræt. Procent

Der er således 1,9 % procentpoint flere i gruppen af holdidrætsudøvere, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for af de andre børn til en fritidsaktivitet. 0,3 procentpoint flere, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for af de voksne og 2,1 procentpoint flere, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for af både børn og voksne. Samlet betyder det, at 4,3 procentpoint flere børn, der går til holdidræt, har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet. Forskellen kan skyldes primært to forhold a) at drenge oftere oplever at blive mobbet end piger, og b) at holdidrætsudøvere i højere grad end individuelle idrætsudøvere interagerer med andre børn og derfor også er i større 'risiko' for at blive drillet, mobbet eller holdt uden for af disse. Omvendt peger følgende tabel på, at færre holdidrætsudøvere end individuelle idrætsudøvere er ensomme:

***	Holdidræt	Individuel idræt
Ofte	7	9,2
Nogle gange	20,3	27,1
Sjældent	42,1	46,5
Aldrig	30,6	17,2
Sum	100	100

Tabel 42. Ensomhed. Fordelt på individuel- eller holdidræt. Procent

Tabellen viser, at der er 9 procentpoint flere individuelle idrætsudøvere end holdidrætsudøvere, der oplever ensomhed ofte eller nogle gange, og 13,4 procentpoint flere holdidrætsudøvere end individuelle idrætsudøvere, der aldrig oplever ensomhed. Resultatet kan være en indikation på, at oplevelsen af at være en del af et hold, hvor man er gensidigt afhængige af hinanden, og hvor ens egen præstation i høj grad afhænger af ens holdkammeraters præstationer, er med til at modvirke følelsen af ensomhed. Til trods for, at man i flere af de idrætter, der udgør gruppen af individuelle idrætter, er på hold med andre (f.eks. i badminton, svømning, gymnastik), er man i den konkrete "kampsituation" sin egen lykkes smed (med mindre man spiller double i badminton). Dermed er man muligvis ikke lige så tæt forbundet til sine holdkammerater, og man

har måske heller ikke samme følelse af fællesskab og kollektivitet. Denne forklaring understøttes af, at flere holdidrætsudøvere end individuelle idrætsudøvere oplever, at de har et godt sammenhold til deres fritidsaktivitet, og at de oplever, at de oftere bakker hinanden op til deres fritidsaktivitet:

***	Holdidræt	Individuel idræt
Ja	91,6	83,3
Nej	8,4	16,7
Sum	100	100

Tabel 43. *Hvilke sætninger passer på de børn, du er sammen med til en fritidsaktivitet?* "Vi har et godt sammenhold". Fordelt på individuel- eller holdidræt. Procent

***	Holdidræt	Individuel idræt
Ja	88,3	77,4
Nej	11,7	22,6
Sum	100	100

Tabel 44. *Hvilke sætninger passer på de børn, du er sammen med til en fritidsaktivitet?* "Vi bakker altid hinanden op". Fordelt på individuel- eller holdidræt. Procent

Tabellerne viser, at 8,3 procentpoint flere holdidrætsudøvere oplever, at de har et godt sammenhold til deres fritidsaktivitet, og at 10,9 procentpoint flere holdidrætsudøvere oplever, at de altid bakker hinanden op til deres fritidsaktivitet.

Foruden ovenstående har vi undersøgt, om der er forskel i andelen af børn inden for de to former for idræt, der glæder sig til at komme til træning, der har det godt med de andre børn til træning, og som er stressede. På disse parametre fandt vi ingen forskel.

Vi er gået mere konkret ned i de forskellige fritidsaktiviteter, og derfor har vi i nedenstående tabel kigget på, om der er sammenhæng mellem hvilken fritidsaktivitet, som eleverne går til, og om de har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for til deres fritidsaktivitet:

	Af andre børn	Af de voksne	Både børn og voksne	Ikke blevet mobbet
Fodbold	15,6	1,8	2,7	79,9
Gymnastik	14,1	1,1	0,7	84,1
Svømning	10,3	0,9	2,2	86,6
Musik	11,1	2,2	1,1	85,6
Håndbold	12,8	0	3	84,2
Spejder/FDF*	17,5	4,9	1	76,6
Kampsport	14	4,7	1,3	80
Dans	11,5	0,8	1,5	86,2
Badminton	13,9	1,7	0,9	83,5

Tabel 45. Faste fritidsaktiviteter. Krydset med om man er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet. Procent

Tabellen viser forskellene mellem de forskellige faste fritidsaktiviteter og i hvor høj grad, eleverne har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for. Umiddelbart ser vi, at der er færrest, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for til svømning, men generelt er der marginale forskelle mellem aktiviteterne. Gruppen af spejdere består f.eks. kun af 103 elever, hvorfor det er vanskeligt at sige noget om, hvorvidt den signifikante sammenhæng gør sig gældende for den samlede population af spejdere og FDF'ere i 3.-6. klasse. Der er kun få respondenter i kategorierne; spejder, kampsport og dans, hvorfor hver enkelt besvarelse får en forholdsvis stor betydning for fordelingen af svarene. Resultaterne kan dermed indikere tendenser, men små procentmæssige forskelle skal fortolkes med varsomhed. Både eleverne, der går til kampsport og spejder, oplever i større grad, at blive drillet, mobbet eller holdt uden for af de voksne til deres fritidsaktivitet. Det kan skyldes, at tonen blandt ledere og trænere til henholdsvis spejder og kampsport er hårdere end i de øvrige aktiviteter. Igen gør det lave antal af respondenter i hver kategori det dog vanskeligt at drage nogen endegyldige slutninger herpå. I næste afsnit vil vi kigge nærmere på, hvilken *type* af drilleri eller mobning, der er tale om, når eleverne bliver eller er blevet udsat for det til deres fritidsaktivitet.

6.7 Hvilken type drilleri er det så, de børn har været udsat for til fritidsaktiviteter?

Dette spørgsmål kan besvares på baggrund af tabel 47. I tabellens første kolonne fremgår andelen af elever, der har været udsat for de forskellige typer af ubehageligt drilleri. Første række indikerer for eksempel, at 7% - svarende til 89 elever - har oplevet at blive skubbet eller lignende. De fire følgende kolonner viser, hvorledes denne gruppe fordeler sig over de forskellige klassetrin. For eksempel udgør 3. klasseseleverne ca. en tredjedel, 4.- og 5. klasseseleverne ca. en fjerdedel hver, og 6. klasseseleverne knap en sjettedel af den gruppe på 89 elever, der har oplevet at blive skubbet eller lignende til en fritidsaktivitet.

	I alt	3. Klasse	4. Klasse	5. Klasse	6. Klasse	Sum
Skubbet eller lignende* **	7	33,7	25,8	25,8	14,6	100
Ubehagelige kommentarer til fritidsaktivitet	8,6	26,6	25,7	22,9	24,8	100
Ubehagelige kommentarer til kamp eller stævne* **	4,3	49,1	14,5	21,8	14,5	100
Holdt uden for til fritidsaktivitet	6,4	32,9	19,5	22	25,6	100
Ubehagelige blikke eller nedladende kropssprog	7,3	31,2	21,5	25,8	21,5	100
Ubehagelige kommentarer på sociale medier	3,3	28,6	19	23,8	28,6	100
Andet	5,3	20,6	33,8	23,5	22,21	100

Tabel 46. *Hvilken type af ubehageligt drilleri er du blevet udsat for af andre børn og/eller de voksne til en fritidsaktivitet?* Fordelt på klassetrin. Procent

Tabellen viser, at den type af drilleri eller mobning, som flest har været udsat for, er at få ubehagelige kommentarer til deres fritidsaktivitet (8,6%), og at den type ubehageligt drilleri, som færrest har været udsat for, er ubehagelige kommentarer på sociale medier. Dette resultat understøtter en tidligere fremhævet pointe om, at drilleri og mobning oftere foregår i situationer, hvor de voksne er til stede og har mulighed for at se det end i situationer, der udspiller sig i de såkaldte 'voksenfrie' zoner, såsom det virtuelle rum (Jessen & Østergaard 2015). Tabellen viser yderligere, at andenpladsen over de mest udbredte måder at drille og mobbe på indtages af "ubehagelige blikke eller nedladende kropssprog" og tredjepladsen er "skubbet eller lignende".

Hvis vi dernæst kigger på, hvordan typerne af drilleri eller mobning fordeler sig på klassetrin, kan det overordnet ses, at elever i de mindste klasser bliver drillet eller mobbet mere end elever i de højere klasser. Ubehagelige kommentarer synes at være den hyppigste måde, hvorpå der drilles eller mobbes, mens ubehagelige kommentarer på sociale medier er mindst udbredt. At få ubehagelige kommentarer til en kamp eller stævne er den mest udbredte måde, hvorpå eleverne i 3. klasse har oplevet drilleri eller mobning, og de oplever ligeledes denne type i betydeligt højere grad end eleverne på de øvrige klassetrin. Ligeledes har et betydeligt større antal elever i 3. klasse oplevet at blive skubbet eller lignende.

Tidligere undersøgelser har vist, at der er forskel på, hvilken type drilleri eller mobning, som piger og drenge bliver udsat for (Jessen & Østergaard 2015), men denne forskel kommer ikke til udtryk i nærværende undersøgelse.

Vi har også undersøgt i hvor høj grad, eleverne kender til, at andre børn er blevet udsat for drilleri eller mobning. Dette fremgår af følgende tabel:

	2013	**2017**
Kender nogen, der er blevet drillet, mobbet eller holdt ude af andre børn	43,4	24,2
Kender nogen, der er blevet drillet, mobbet eller holdt ude af voksne	2,2	1,4
Kender nogen, der er blevet drillet mobbet eller holdt ude både af de andre børn og de voksne	1,7	2
Nej, kender ikke nogen, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for	52,7	72,4

Tabel 47. *Kender du nogen, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet?* Sammenlignet med 2013. Procent

Hvis vi sammenligner tallene fra denne undersøgelse med tallene 2013, ses det, at andelen af elever, der ikke kender nogen, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for, er steget fra i 2013 at være 52,7% til i denne undersøgelse at være knap 20 procentpoint højere. Det betyder selvsagt, at de andre kategorier er faldet. Der er således sket et fald i elever, der kender nogen, der er blevet drillet, mobbet eller holdt uden for, fra 43,4% til 24,2%.

Vi har også spurgt ind til, om man selv har drillet eller mobbet andre til en fritidsaktivitet. Det har 73,3% ikke, mens 5,9% svarer, at de har, og 20,8% af eleverne husker det ikke eller ved det ikke.

Ja	Nej	Ved ikke/kan ikke huske
5,9	73,3	20,8

Tabel 48. *Har du selv drillet, mobbet eller holdt andre udenfor?* Procent

6.8 Stoppet på grund af drilleri eller mobning

Der er i alt 16,4%, der har oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for til en fritidsaktivitet, men hvor mange er stoppet på grund af det? Det har vi dannet et overblik over i nedenstående tabel:

	2013	2017
Ja, jeg oplevede det, og valgte at stoppe fordi jeg ikke havde det godt, når jeg var der	13,8	9,4
Ja, jeg har oplevet det, men er ikke stoppet	10,2	8,9
Nej, jeg er ikke stoppet, men jeg kender nogen, der er stoppet	9,7	9,6
Nej, jeg har aldrig oplevet noget dårligt til sports eller fritidsaktiviteter	66,3	72,1
Sum	100	100

Tabel 49. *Er du stoppet til en fritidsaktivitet, fordi du oplevede drilleri eller mobning?* Sammenlignet med 2013. Procent

I denne tabel ser vi igen, at der er en stigning af børn, der aldrig har oplevet drilleri eller mobning i deres fritidsaktivitet sammenlignet med 2013-undersøgelsen. I 2013 var det 66,3% af eleverne, i dag er det 72,1% (71,5% når 6. klasse ikke medregnes). Dem der har valgt at stoppe på grund af drilleri eller mobning er faldet fra 13,8% til 9,4% (9,6% når 6. klasse ikke medregnes).

Hvis vi kigger på, om forældrene har kendskab til, at deres barn er stoppet til en fritidsaktivitet, svarer 6,3%, at de har kendskab til det, mens 93,1% svarer, at de ikke har kendskab til det. Det vil sige, at der er ca. 3% flere elever, der er stoppet til en fritidsaktivitet på grund af drilleri eller mobning, som forældrene ikke kender til.

Ja	6,3
Nej	93,1
Ved ikke	0,7
Sum	100

Tabel 50. *Har du kendskab til, at dit barn er stoppet til en fritidsaktivitet?* Procent

Dette kan måske hænge sammen med, at børnene ikke fortæller deres forældre alt, og forældrene måske heller ikke spørger så meget ind til det. Flere af forældrene giver i interviewene udtryk for, at de nok mener, at deres børn vil komme og fortælle dem det, hvis der skulle være noget galt. Her siger Helle eksempelvis:

"*Hun kommer altid og siger til mig, hvis der har været et eller andet, ikke. Jeg kan mærke det på hende med det samme, hvis der er sket noget, og hun er god til at komme og fortælle det, og det er meget sjældent at det sker*". Helle fortæller, at hendes datter er god til at fortælle, hvis der er noget galt, men siger også, at hvis hun ikke fortæller det, så kan Helle selv mærke det.

Nedenstående tabel viser da også, at det er forældrene, eleverne i høj grad vil gå til, hvis de skulle opleve en ubehagelig situation. Tabellen viser, hvem eleverne generelt vil gå til, hvis de skulle opleve ubehageligt drilleri. Den viser desuden forskellen på drenge og piger, og hvem de ville gå til:

	Piger	Drenge	Alle
Venner	58,6	56,7	57,7
Forældre* **	82,1	74,6	78,6
Lærere	23,8	24	23,9
Trænere eller ledere	35,6	40,8	38,1
Andre	10,4	13,8	12
Holde det for mig selv	15,4	16,4	15,9

Tabel 51. *Hvem ville du gå til eller snakke med, hvis du fik ubehagelige kommentarer/situationer til en fritidsaktivitet?* Eleverne kunne sætte flere krydser. Fordelt på køn. Procent

Tabellen viser, at den samlede gruppe af elever primært vil gå til deres forældre, mens pigerne i højere grad vil gøre det end drengene. Herefter viser tabellen, at eleverne vil gå til deres venner. Der er ligeledes 5,2 procentpoint flere drenge, der vil gå til deres trænere eller ledere end piger. Sanne, som er forælder til en pige i 5. klasse sætter ord på denne mulige tendens:

> "*Hun siger til mig, at hun ikke vil have, at jeg siger det videre, fordi hun føler jo også, der er noget pinligt i det. Det tror jeg, de fleste gør, som bliver drillet, at det er en pinlig ting, hvor det i virkeligheden fortæller mere om de andre, som gør det. Jeg har så skrevet til trænerne og sagt, at vi har den her episode, og hun vil egentlig ikke have, at jeg skriver om den eller fortæller om den, men jeg synes, det er vigtigt, fordi hvem ved, måske skal de på samme hold, når der sker nogle rokeringer, og måske er det noget, der fortsætter, hvis jeg ikke skriver.*"

Sannes forklaring er her, at datteren synes, det er pinligt at gå til træneren og fortælle, at hun bliver drillet eller mobbet. I ovenstående tabel ses det også, at ca. 15% af eleverne ville holde det for sig selv, hvis de skulle opleve ubehagelige kommentarer eller situationer, hvilket fortæller at nogle af børnene måske, ligesom Sannes datter, er flove over, at de bliver drillet eller mobbet, og dermed holder det for sig selv.

7. Stigende trivsel i fritidslivet – opsummering og perspektivering

Flertallet af eleverne i 3.-6.klasse stortrives, når de går til deres faste fritidsaktiviteter. De har det godt med de andre udøvere og deres trænere eller ledere, og 95,6% af børnene glæder sig til at komme til deres fritidsaktivitet, mens kun 4,3% angiver, at de ikke glæder sig. Den manglende glæde hænger som oftest ikke sammen med deres relationer til deres holdkammerater, men forekommer i højere grad at være koblet til præstationsangst - at man er bange for at lave fejl – eller fordi man reelt ikke synes, at aktiviteten i sig selv er sjov og spændende. Som en konsekvens af, at en stor del af elevernes fritidsliv er knyttet til stillesiddende skærmaktiviteter, er der stadig flere forældre, der 'tvinger' deres børn til en fast fritidsaktivitet. I lighed med skolen bliver fritidsaktiviteten en 'skal-aktivitet', og det forekommer meget sandsynligt, at denne gruppe fylder markant i gruppen af børn, der ikke glæder sig til at deltage i deres faste fritidsaktiviteter (Jessen & Østergaard 2015).

I 2013 angav 73,5 % af udøverne, at de ikke havde oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for i forbindelse med deltagelse i fritidsaktiviteter – i 2017 er tallet steget til 83,6 %! Det er specielt børnene, der er blevet bedre til at omgås med hinanden – andelen af elever, der har oplevet af blive drillet, mobbet eller holdt uden for af andre udøvere, er faldet fra 25,2% i 2013 til 13,8% i 2017.

7.1 De yngste driller mest

Når vi ser på gruppen af udøvere der har oplevet af blive drillet, mobbet eller holdt uden for, så er den kendetegnet ved:

- Lige kønsfordeling
- Marginale forskelle med de forskellige idrætter/aktiviteter
- Marginale forskelle mellem henholdsvis hold- og individuelle idrætter

Undersøgelsen indikerer, at det specielt er blandt de yngste udøvere, at der opleves mest mistrivsel – en mistrivsel, der som oftest er knyttet til selve aktiviteten i form af nedladende kommentarer og nedladende blikke og kropssprog i forbindelse med træning, stævner og kamp. Omvendt ser mistrivsel kun i meget begrænset omfang at være knyttet til sociale medier!

Dét, at færre børn oplever at blive drillet, mobbet eller holdt uden for, har naturligt også betydning for hvor stor en procentdel, der stopper til en fast fritidsaktivitet som følge af mistrivsel. I 2013 var tallet 13,8% og i 2017 er procentdelen faldet til 9,4%.

7.2 Det går i den rigtige retning

Hvis man skal opsummere udviklingen i overskriftsform, kan det opsummeres på følgende måde: I 2013 havde hvert 4. barn oplevet at blive drillet, mobbet eller holdt uden for – i 2017 gør det sig gældende for hvert 6. barn. Det er stadigt et meget højt tal, men samtidigt er det vigtigt at glæde sig over udviklingen.

Spørgsmålet er så, hvad der er årsagen til den positive udvikling? Det er helt oplagt at pege på, at det helt generelle fokus, der igennem en årrække har været på trivsel i en skolekontekst – herunder f.eks. "Fri for Mobberi" - også har betydning for, hvordan eleverne behandler hinanden, når de mødes på en fritidsarena. Eleverne er helt overordnet blevet mere sociale kompetente.

Der har også de seneste år været et øget fokus på trivsel blandt aktørerne inden for fritidsliv. Artikler, konferencer og konkrete redskaber har været med til at bevidstgøre de primære 'trivselsagenter' – nemlig trænere/instruktører/ledere – omkring vigtigheden af at sætte fokus på dette tema. Undersøgelsen viser, at 15% af eleverne har oplevet, at temaet 'mobning' er blevet italesat i forbindelse med deres fritidsaktiviteter. Dette indikerer, at trivsel fylder mere i bevidstheden i det lokale foreningsliv! Det faktum, at vi kun kan se marginale forskelle i trivsel på tværs af aktiviteter, betyder ikke nødvendigvis, at materialer som "Klubfidusen" og "Antibulli" ikke 'virker', men indikerer snarere, at materialet ikke er særlig udbredt.

7.3 Mistrivsel finder primært sted, hvor der er voksne til stede!

I lighed med i skolen forekommer mistrivsel der, hvor der er voksne til stede – nemlig til træning/undervisning/møder, samt i forbindelse med kampe/stævner/løb. Hvis man ønsker at forebygge mistrivsel, er det helt centralt at klæde trænere, instruktører og ledere bedre på til opgaven med henholdsvis at forebygge, identificere og håndtere mistrivsel. De voksne er helt afgørende i forhold til at skabe trivsel, men samtidig ved vi også fra tidligere undersøgelser, at voksne i fritidslivet – ind i en hektisk hverdag - kun i meget begrænset omfang, prioriterer at opsøge ny viden omkring dette tema (Jessen & Østergaard 2015).

Forebyggelse af mistrivsel indenfor de faste fritidsaktiviteter kræver således, at trivselsdagsordenen tænkes ind som en helt naturlig del af den eksisterende, obligatoriske træner-, underviser og lederuddannelse – og dermed ikke er noget ekstra for særligt interesserede. ALLE er interesserede i, at flest mulige børn og unge trives i forbindelse med, at de går til en fritidsaktivitet, og dermed forekommer det også helt naturligt, at alle klædes på til opgaven med at skabe fritidsarenaer kendetegnet ved trivsel for alle!

Et argument man ofte hører fra dem, der udvikler kurser i de sammenhænge, der udbyder faste fritidsaktiviteter er, at der ikke er plads til at inkludere 'alt muligt' i uddannelsen. Undersøgelsen indikerer, at det heller

ikke er nødvendigt! Reelt bør man primært målrette indsatsen mod de trænere, instruktører og ledere, der er engageret i aktiviteter med børn op til 10-årsalderen. Det er i denne alder, at der forekommer mest mistrivsel, og hvor der er brug for en indsats i forhold til at få modelleret den kultur, som børnene fremadrettet skal navigere i – nemlig en foreningskultur, hvor mistrivsel er 'no go!'.

Det 'heldige' er, at det også er blandt trænere, instruktører og ledere for denne aldersgruppe, at man finder dem, som i udgangspunkt er mest optaget af tematikken – nemlig de forældre, der ofte udgør hovedparten af trænere i fodboldklubben eller lederne i FDF-kredsen. Indenfor de aktiviteter, hvor man i forhold til børnehold/-grupper har en tradition for at anvende yngre instruktører, f.eks. svømning, gymnastik og spejderarbejdet, er det helt oplagt, at trivsel tænkes ind som en hel naturlig del af den grundlæggende træneruddannelse.

8. Referenceliste

Litteratur:

DeVilles, Robert E. 2012: *Scale development.* London: Sage

Grube, Kirsten & Søren Østergaard 2008: *Betweenagers.* Frederiksberg: Ungdomsanalyse.nu

Grube, Kirsten & Søren Østergaard 2013: *Børneliv version 2.0.* Frederiksberg: Ungdomsanalyse.nu

Jensen, Stephanie & Søren Østergaard 2017: *Man vil jo bare gøre det bedste, man kan, alle de steder, man kan*

Jessen, Nina D. & Søren Østergaard 2015: *De bedste redskaber er mennesker, der er til stede*

Johansen, Stine Liv 2017: "Børns digitale fællesskaber" i *Mobning – Viden og værktøjer for fagfolk.* Kbh.: Akademisk Forlag.

Jørgensen, Stine Kaplan 2017: "Når metoden mod mobning virker mod hensigten" i *Mobning – Viden og værktøjer fra fagfolk.* Kbh.: Akademisk Forlag.

Kiil, Astrid, Sjö, Nina Madsen & Pantoppidan, Maiken W. 2017: Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, 54. årgang, nr. 3, juni 2017

Heide Ottosen, Mai, red. 2014. *Børn og unge i Danmark: velfærd og trivsel 2014*. København: SFI.

Ibsen, Bjarne m.fl. 2012. *Idrættens outsidere inklusion eller eksklusion af vanskeligt stillede børn og unge i idræt: evaluering af puljen til idræt for vanskeligt stillede børn og unge*. Odense: Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund.

Malchow-Møller, Nikolaj og Allan H. Würtz. 2011. *Indblik i statistik - for samfundsvidenskab*. Kbh.: Akademica.

Rabøl Hansen, Helle. 2017. "Det nye mobbesyn" i *Mobning viden og værktøjer for fagfolk*. Kbh.: Akademisk Forlag.

Rambøll 2017. "Effektevaluering - Fri for Mobberi og børns socioemotionelle kompetencer". Hentet 22. december 2017

Østergaard, Søren 2015: *Bliv klogere på unge*. DIF.

Websider:

Danmarks Statistik:
http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/befolkning-og-valg/indvandrere-og-efterkommere/indvandrere-og-efterkommere

Fødevareministeriet 2011: http://www.oim.dk/media/14989/landdistriktsredegoerelse-2011.pdf

IDAN 2016:
http://www.idan.dk/vidensbank/downloads/danskernes-motions-og-sportsvaner-2016/9a94e44b-4cf5-4fbe-ac89-a696011583d5

Lasgaard & Friis 2015: http://www.maryfonden.dk/files/files/Lasgaard%20%26%20Friis%202015.pdf